

Goed voor Elkaar Dorpen

*Hoe
gemeenschapskracht
zich ontwikkelt*

PRAKTIJK, THEORIE EN TIPS

Vanuit het oogpunt om te leren

Als je de wereld door je oogharen bekijkt zie je contouren zachter worden en zie je dat elementen en figuren met elkaar mengen. Dat is ook de associatie die je krijgt bij het resultaat van de samenwerking zoals hier beschreven.

In deze uitgave lees je voorbeelden van mensen die samen zorgen dat de leefomgeving sterk blijft of prettiger wordt. Door elkaar te vertrouwen, door elkaar te prikkelen, door elkaar te bevragen of door elkaar opmerkzaam te maken op wat anders kan. Mensen, die leven in dorpen en werken bij overheid en organisaties.

Leefwereld en systeemwereld – zoals het onderscheid vaak wordt geduid – verschillen, maar wanneer je ze door je oogharen bekijkt kunnen ze goed in elkaar overgaan. Samen zien ze kans om de wereld zo toegankelijk mogelijk te houden. Ook voor de toekomstige generatie.

Of de samenwerking tussen leefwereld en de wereld van organisaties en regels altijd vlekkeloos verloopt? Nee, dat niet – maar dat kan ook niet. Het zijn mensen met eigen meningen en ideeën, maar wel met het vermogen om met elkaar in gesprek te zijn. Waarbij het mag schu-

ren en waar wrijving zorgt voor glans. Samen geven ze kracht aan de lokale democratie. Dat laten de dorpen en professionals zien. Zij vertellen ook wat minder goed is gegaan vanuit het oogpunt dat een ander daarvan kan leren. Of zoals één van de mensen uit Luttenberg het noemde: ‘Bij ons hebben we het nooit over mislukking: een proces is gewoon anders gelopen’.

Deze uitgave is gebaseerd op elf dorpen in Nederland die het *goed voor elkaar krijgen* en waar *goed voor elkaar zijn* hoog in het vaandel staat. Bij hen is het verhaal opgehaald en gevraagd naar hun dorpsdrijfveren – bij zowel dorpsbewoners die zich vrijwillig inzetten als professionals zoals gemeenteambtenaren en welzijnswerkers die ten dienste van de samenleving werken.

Laat deze voorbeelden je inspireren in het werk dat je doet!

*Leidy van der Aalst – Wolken
Voorzitter LVKK*

Inhoud

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	4
Inleiding	5
Deel 1 - Dorpsportretten	
Beringe	9
Broek in Waterland	12
Esbeek	15
Gasselternijveen	18
Heeg	21
Hollandsche Veld	24
Kloosterburen	27
Luttenberg	30
Rekken	33
Varsselder – Veldhunten	36
Zalk	39
Deel 2	
Laat het bruisen	42
Drie verschillende perspectieven	50
Tweeluik	51
Colofon	54

Inleiding

Gemeenschapskracht komt tot bloei als bewoners zelf de verantwoordelijkheid nemen én krijgen voor de toekomst van hun eigen dorp of wijk. In sommige dorpen komt het maar niet van de grond, in andere dorpen is het niet te stuiten. Wat maakt dat verschil? Of: wie maakt het verschil? Graag laten we in Deel 1 de bewoners van elf dorpen zelf aan het woord: wat is hun succes? Waar lopen ze warm voor? Hoe bereiken ze hun doel? Welke knelpunten zijn ze tegen gekomen?

In het tweede deel plaatsen we een breder kader om deze ontwikkelingen. We kijken naar de rol van de gemeente. Hoe kan zij vertrouwen en ruimte geven aan gemeenschappen?

We hopen hiermee iedereen te inspireren om ook zelf aan de slag te gaan: dorpelingen, wijkbewoners, gemeenteraden en ambtenaren. De tips en aanbevelingen voor gemeenschappen en gemeente(raden) in het tweeluik vormen daar een mooie basis voor.

Goed voor Elkaar Dorpen

De titel van deze uitgave kun je op verschillende manieren uitleggen. Een eerste betekenis is dat de geportretteerde dorpen 'hun zaken goed op orde hebben'. Zonder uitzondering timmeren ze breed aan de weg en slaan ze de handen ineen om gezamenlijk hun doelen te bereiken. Ze beschikken over een duidelijke visie op de toekomst en kunnen omgaan met tegenslagen. Veel van de inwoners

nemen deel aan de ontwikkeling en uitvoering van de plannen in hun gemeenschap en er is veel creativiteit. Alle dorpen zijn sterk in het overleg met gemeente of provincie, en wat ook niet onbelangrijk is: ze genieten van successen en vieren die. De meeste van de betrokken gemeenten benadrukken de kracht en het belang van deze ontwikkelingen.

Goed voor Elkaar betekent ook: goed zijn voor elkaar in je relaties met anderen. In de bezochte dorpen wordt gemeenschapszin als belangrijke kernwaarde genoemd. Inwoners zorgen voor elkaar, werken samen in verenigingen en werkgroepen, helpen mee aan de opbouw van het

dorp. Ze doen dat allemaal vrijwillig, omdat ze trots zijn op hun dorp en samen-leven in het dorp belangrijker vinden dan dat daar toevallig hun huis staat.

De betrokken bewoners sluiten zich niet af van de omgeving of van de toekomst, maar pakken iedere dag weer de draad op om te werken aan 'het goede leven'. Ze spannen zich in om het dorp leefbaar te houden, toekomstbestendig in te richten en ervoor te zorgen dat er plek is en blijft voor iedereen. Het zijn allemaal topdorpen, niet omdat ze de beste willen zijn, maar omdat ze net die extra stap willen zetten om hun dorp nog vitaler, mooier en rijker te maken.

Succesfactoren

De elf dorpen zijn - uiteraard - zeer verschillend maar we kunnen wel enkele algemene kenmerken noemen:

- Bij de meeste dorpen zijn de eerste (kleine) stappen 20 jaar of langer geleden gezet. Vaak legde een dorpsvisie of dorpsplan de basis. Het succes van die eerste stappen leidde tot steeds meer initiatieven en langzamerhand werd de verantwoordelijkheid die de dorpsgemeenschap zelf nam, steeds groter.
- Een gemeenschap die zelf de regie over zorg of energie op zich neemt, zoals Wmo-taken, een verpleeghuis of een zonneweide, gaat grote verplichtingen aan. Het gaat om groot geld, vastgelegd in financiële contracten met gemeente, zorgverzekeraars, banken en energiemaatschappijen en/of het aannemen van personeel. Dat vraagt veel van vrijwilligers en inwoners. Dorpsondersteuners kunnen daarbij een belangrijke rol spelen. Ze worden aangestuurd door het dorp en zorgen voor praktische ondersteuning en het leggen van verbindingen.
- Goede samenwerking tussen verenigingen en organisaties is onmisbaar. De krachten worden gebundeld in het grotere belang van het dorp. Dat is nodig omdat het nogal eens moeilijk is om nieuwe bestuursleden te vinden én omdat verenigingen in dezelfde vijver vissen als het gaat om aanwas van vrijwilligers.
- De vraag: 'Wat voor dorpsgemeenschap willen we zijn in de toekomst?' komt vroeg of laat op de agenda. Aan het begin is het vaak een acuut probleem zoals de sluiting van het café of de sporthal of een nijpend tekort aan seniorenwoningen dat opgepakt wordt. Wanneer dit succesvol blijkt, biedt het kansen voor meer. Gaandeweg komt er dan ook aandacht voor de bredere vraag: Wat is onze identiteit? Waar gaan we voor? Het antwoord hierop wordt vaak vastgelegd in een dorpsvisie.
- Een aantal dorpen heeft te maken met krimp: soms blijft het bij een voorspelling, soms neemt het aantal inwoners daadwerkelijk af, soms valt het mee en is er nog een beetje groei. Krimp leidt vaak juist tot actie: dat gaat ons niet gebeuren! Wij gaan krimp groeien!
- Op veel plekken ontstaat een vorm van dorps economie. De gemeenschap creëert zelf eigen inkomsten: een camperstandplaats, zelf het groenonderhoud doen, een zonneweide in eigendom of succesvolle exploitatie van de sporthal. Bewoners zijn zelf (bijna) helemaal verantwoordelijk voor het beheer en de exploitatie. Dat is de 'economie van de vitale gemeenschap'. Het draait daarbij om zorgdragen voor de toekomst van het dorp, waarbij het geld een niet onbelangrijk middel is, maar niet het doel.

- Om deze grote ontwikkelingen in goede banen te leiden, kiezen veel gemeenschappen voor het oprichten van een (dorps)coöperatie. Het is een mooie manier om alle dorpingen te betrekken en draagvlak te krijgen. Binnen de coöperatie worden alle ontwikkelingen in de gemeenschap samengebracht en met elkaar verbonden, ook financieel. De coöperatie geeft ruimte aan de mensen die (nieuwe) ontwikkelingen willen oppakken en biedt geld en expertise.
- Wanneer gemeente en gemeenschap investeren in goede samenwerking en wederzijds begrip, wordt de ontwikkeling van gemeenschapskracht enorm versterkt. De dorpsportretten laten zien dat de impact van die gemeenschapskracht zeer groot is. Binnen het dorp zelf, maar ook binnen het gemeentehuis.

De dorpsportretten in Deel 1 laten zien dat er een belangrijke verandering gaande is, zowel binnen gemeenschappen zelf als in de relatie tussen gemeenten en dorpen. Bewoners zijn niet langer een achteroverleunende consument van wat de overheid aanbiedt. Ze kiezen ervoor om gemeentelijk beleid mee uit te voeren of gaan nog een stap verder: ze nemen zelf de regie en gaan aan de slag om het 'goede leven' in hun eigen dorp vorm te geven. Van passief naar (pro-)actief, van meebewegen naar zelf aan het roer. Een beweging die niet meer te stoppen is!

En de gemeenten? Zij reageren wisselend. In sommige gevallen

zijn ze enthousiast over de gedurfde aanpak van dorpsgemeenschappen, in andere gevallen ontstaan er twijfels ('Wat is dan onze overheidsrol?'). Soms is er sprake van lichte argwaan ('De dorpen gaan op onze stoel zitten'). Wij laten zien dat vitale gemeenschappen uitstekend gedijen bij een betrokken, bescheiden overheid. Beide worden er sterker van. De dorpsportretten tonen de kracht van de lokale gemeenschappen en nodigen gemeenten uit om met een antwoord te komen dat de ontwikkelingen in de dorpen recht doet en niets afdoet aan de verantwoordelijkheden van de lokale overheid. De gemeente krijgt er een belangrijke rol bij, zoals Deel 2 laat zien.

We sluiten af met een tweeluik, waarin we een aantal tips en aanbevelingen meegeven aan gemeenschappen en gemeente(raden). Ze komen voort uit de gesprekken met en tussen de vertegenwoordigers van de *Goed voor Elkaar Dorpen* en zijn diep geworteld in hun dagelijkse ervaringen.

En de start van een nieuwe raadsperiode is een natuurlijk moment om (meer) ruimte te creëren voor het samenspel met bewonersinitiatieven en de kracht van dorps- en wijkgemeenschappen.

De redactie

Elf Goed voor Elkaar Dorpen

In gesprek met elf dorpen over hun successen (en tegenslagen). En over die extra stap die zij, telkens weer, zetten om hun dorp nog mooier en vitaler te maken.

DEEL 1

Beringe Van droom naar Dorpscoöperatie Steingood

Beringe (Limburg)
2.150 inwoners

Gemeente Peel en Maas
43.000 inwoners

Samenwerkingsvorm
Dorpscoöperatie Steingood
www.infoberinge.nl

Aan de rand van de Peel in Noord-Limburg ligt het dorp Beringe. Een dorp dat van aanpakken weet. Het begon allemaal met de Droom van Beringe die uiteindelijk werd vormgegeven in de Dorpscoöperatie Steingood, met gemeenschapsontwikkeling als handelsmerk. In gesprek met Thijs Rutten en Sjaan van Horen van Dorpscoöperatie Steingood, en Geert Wismans en Nick Jansen van de gemeente Peel en Maas.

Droom van Beringe

De geschiedenis van Beringe van de laatste 25 jaar telt twee markante momenten. In 1998 wilde het bestuur van het patronaat het gebouw verbouwen tot gemeenschapshuis. De toen-

malige wethouder reageerde op het plan met de opmerking: 'Kom maar terug als Beringe het wil, en niet alleen het bestuur'. De voorzitter van het patronaat gooide de handdoek in de ring, maar andere mensen in het dorp namen de handschoen op. Dat was het startsein voor de dorpsontwikkelingsvisie 'Droom van Beringe'. Het dorp ontwikkelde een samenhangende visie op het gemeenschapshuis, het dorpsplein, de basisschool, en

in een later stadium op de kerk, de buitensport, woningbouw, en tal van nieuwe ontmoetingsactiviteiten zoals jeugdwerk, dorpsdagvoorziening, eetpunt en een bewonersinformatiepunt. Talloze inwoners namen in de loop der tijd deel aan dorpsgesprekken en bijeenkomsten over deze onderwerpen.

Dorpscoöperatie Steingood

Een tweede belangrijk wapenfeit in Beringe was de oprichting van de Dorpscoöperatie Steingood (Steengoed) in 2013. Steingood bundelde kennis en kwalitei-

'Bouw het gemeenschapshuis waar gemeenschap is, en niet omgekeerd'

ten om de ontwikkeling en het beheer van gebouwen zoals gemeenschapshuis de Wiek-sjlaag, de school, de pastorie en kerk in eigen hand te nemen. Hierdoor raakte bijvoorbeeld de kerk niet in handen van een 'kannibaal-projectontwikkelaar' die iets met het gebouw wilde gaan doen wat niet bij Beringe paste. De dorpscoöperatie stond ook aan de wieg van Beringe Buiten, een accommodatie en

'Je bent geen topdorp, omdat je belangrijke projecten realiseert, maar omdat je jezelf een spiegel durft voor te houden en onderliggende processen tussen mensen in het dorp begrijpt en ontdekt aan welke waarden mensen zich binden'

voorziening voor buitensport en jeugdactiviteiten. De laatste jaren zet Steingood zich ook in voor de Thuiszorg (zorg aan huis onder regie van het dorp), de dorpsondersteuner, (verkeers)veiligheid en wind- en zonne-energie. Het bestuur van Steingood zorgt ervoor dat werkgroepen rondom deze thema's kunnen functioneren door advisering en het scheppen van voorwaarden voor een goede mix van het economische en het sociale. Daarbij is het bestuur niet de bovenliggende partij die het allemaal regelt bij gemeente en provincie. Dat wordt niet altijd goed begrepen door inwoners: met name de ouderen verwachten dat het bestuur alles voor hen regelt. In tegenstelling tot

de jongeren: zij nemen zelf het initiatief bij bijvoorbeeld de bouw van starterswoningen en vragen Steingood om advies en ondersteuning. De jongeren tonen zelf leiderschap, oudere inwoners daarentegen denken nog vaak vanuit de oude context: 'Steingood of de gemeente regelt het wel voor ons'. Ook Beringe Buiten waarvan de leiding een fantastisch project heeft neergezet, dreigde zich aanvankelijk op te sluiten in een eigen bubbel: de leiding kwam meestal op voor het eigen belang en stond onvoldoende met het gezicht naar de gemeenschap. Nu alle voorzieningen van Beringe Buiten klaar zijn, ziet men steeds meer dat de leiding naar buiten treedt en zich richt op alle Beringers. Zo ligt er een plan van Beringe Buiten voor een mountainbike-parcours voor kinderen en een bootcampbaan voor iedereen in Beringe. Het blijft een belangrijke uitdaging voor het dorp om het leiderschap in het dorp bij iedereen neer te leggen en niet bij een aantal vooruitgeschoven pionnen. Nu de fysieke en ook veel sociale projecten allemaal op de rails staan, is het tijd voor vragen als: Hoe zijn we samen als gemeenschap? Hoe gaan we om met elkaar als het knelt, hoe gaan we om met tegenstel-

'Het gaat vaak over eigenaarschap: wanneer is een project van het dorp en wanneer moet een gemeente iets komen doen?'

lingen? Kruipen groepen terug in hun eigen bubbel of gaan we het gesprek met elkaar aan?

Dorpsdemocratie

Speciale aandacht vraagt de rol van maatschappelijke organisaties, bijvoorbeeld zorgaanbieders. Zij komen met een plan, een blauwdruk, naar het dorp en vragen inwoners mee te doen, terwijl Steingood wil dat het dorp zelf een plan opstelt, op maat gesneden. En dan moet je oppassen dat je als dorpscoöperatie niet met het systeem meebeweegt en gaat voorschrijven wat de inwoners moeten doen. Dorpsdemocratie betekent dat inwoners en werkgroepen zelf de handen ineenslaan en met plannen komen en niet gaan zitten wachten op het initiatief van het bestuur van de dorpscoöperatie of van een externe partij. Steingood maakt dankbaar gebruik van de ideeën van het

oorspronkelijke coöperatiemodel, maar de vorm die het model in de loop der tijd in Nederland gekregen heeft, maakt het niet geschikt om tegelijkertijd economische én sociale projecten uit te voeren. Onderlinge verrekeningen en dienstverleningen lopen altijd vast op fiscale en juridische vraagstukken, waar je als coöperatiebestuurders last van hebt. Hier ligt nog een belangrijk verbeterpunt voor wet- en regelgeving.

Wat Beringe mist, is een plek waar inwoners elkaar spontaan kunnen ontmoeten en spreken, bijvoorbeeld een supermarkt. Het gemeenschapshuis vervult die functie jammer genoeg nog niet, het is teveel een plek waar verenigingen hun eigen ding komen doen. Het is niet de magneet waardoor inwoners zich meer dorpsgemeenschap gaan voelen. Het is momenteel vooral een huis voor gebruikers die allemaal hun eigen wensen en programma van eisen hebben. Hier ligt nog een uitdaging voor de toekomst.

Gemeente als gesprekspartner

Voor het dorp Beringe is de gemeente een goede gesprekspartner. Problemen zitten veel meer bij de maatschappelijke organisaties, zoals schoolbestuur en zorgaanbieders die onvoldoende aansluiten bij de ambities van inwoners, en te veel hun eigen plannen door-drukken. Daar zou de gemeente wat aan kunnen doen: roep de maatschappelijke organisaties bij elkaar en dwing ze om beter te luisteren naar wat inwoners en dorpsgemeenschappen belangrijk vinden. Het denken vanuit gemeenschap is bij maatschappelijke instellingen onvoldoende doorgedrongen. Ze haken te weinig aan bij het dorp. Dat geldt ook voor schoolbesturen. Zij denken dat alleen zij over het onderwijs gaan, en interesseren zich niet voor de dorpsgemeenschappen van wie die kinderen zijn. Ze leren kinderen onvoldoende met verschillen om te gaan en proberen alle kinderen gelijk te schakelen.

Aan het eind van het gesprek concluderen de gesprekspartners dat dingen in Beringe mede goed gaan, omdat het dorp geografisch gezien een 'lege ruimte' om zich heen heeft. Het is een dorp met buitengrenzen, inwoners voelen zich 'Berings'.

'Als dorp hebben we een warm gevoel bij de gemeente, en we zijn trots op wat er hier in het dorp gebeurt'

Dat gevoel van te behoren tot een dorpsgemeenschap mis je vaak in steden. In steden moet je als het ware ook een omgeving scheppen waar mensen zich gezien en herkend voelen, op buurniveau. Net als bij dorpen is afgrenzing in steden nodig om herkenning van mensen onder elkaar mogelijk te maken.

Broek in Waterland

Van karrenspoor naar onderdoorgang

Broek in Waterland (Noord-Holland)
2.750 inwoners

Gemeente Waterland
17.500 inwoners

Samenwerkingsvorm
Dorpsraad

www.dorpsraadbroekinwaterland.nl

Vlak boven Amsterdam ligt het dorp Broek in Waterland. Van oudsher een schippersdorp met talloze monumentale huizen midden in het polderland. Tegenwoordig wordt het dorp in tweeën gespleten door een drukke provinciale weg. Maar de dorpsbewoners werken samen met de provincie hard aan een oplossing. In gesprek met Goof Buijs en Johanna Huizer van Dorpsraad Broek in Waterland, en Bram Derix, beleidsadviseur bij de provincie Noord-Holland.

'Karrenspoor van Broek'

Broek in Waterland (Broek) wordt doorsneden door een drukke provinciale weg, de N247. Het is een van de drukste wegen in de provincie Noord-Holland. Dagelijks rijden er 21.000 voertuigen door Broek, waarvan 1.300 vrachtwagens. De weg deelt het dorp letterlijk in tweeën en veroorzaakt veel vertraging, fileleed en zelfs dodelijke ongelukken. Ook wordt de leefbaarheid van het dorp door deze weg ernstig aangetast. Het wordt wel het 'karrenspoor van Broek' genoemd.

Voor de dorpsraad van Broek is deze provinciale weg de laatste jaren het belangrijkste speerpunt. Daarbij gaat het om drie kernwaarden: leefbaarheid, verkeersveiligheid en vlotte doorstroming van verkeer. Rondom het knelpunt van de N247 wordt op een bijzondere manier samengewerkt tussen dorp en provincie.

Co-creatie

In 2014 lanceerde de provincie een plan om de provinciale weg in het dorp te verbreden om de verkeersproblematiek in de

regio Waterland op te lossen. Meteen daarna startte het dorp een handtekeningenactie met de slogan: 'Tunnel : ja – meer asfalt: nee'. Er werd een petitie met ruim 2.300 handtekeningen aangeboden aan de gedeputeerde van de provincie. Vervolgens kwam de gedeputeerde in een stampvolle kerk in Broek uitleggen dat het plan van de provincie zelf een goed plan was. De aanwezigen in de kerk stoorden zich vooral aan de manier waarop er uitleg werd gegeven: vanuit de hoogte en zonder enig begrip voor de weerstand in het dorp. Uit protest richtte de dorpsraad een werkgroep op die in gesprek ging met Statenleden van de

provincie. En in die gesprekken werd de term 'co-creatie', letterlijk: samen iets maken, gemunt.

Denksessies, crowdfunding en diverse varianten

Na de provinciale verkiezingen van 2015 werd een denksessie belegd met Statenleden en experts over het idee van een onderdoorgang. Dit resulteerde in een rapport met een aantal varianten als alternatief voor verbreding van de huidige weg. Hierbij kwam een oplossing van een doorgang onder het maaiveld als beste uit de bus. Toen dit in de vergadering van de Statencommissie Mobiliteit & Financiën van de provincie werd aangeboden, vond de gedeputeerde het een interessant plan, maar weigerde hij geld beschikbaar te stellen om dit plan verder uit te werken. Daarom startte de dorpsraad een crowdfundingactie die erg succesvol was en voldoende geld opleverde voor verder onderzoek naar een ondergrondse oplossing door een professioneel ingenieursbureau. In april 2016 werd dit opnieuw aangeboden aan de provincie, die vervolgens bereid was geld vrij te maken om deze variant met enkele andere opties uit te werken tot een schetsontwerp. Vanaf dat moment was de

provincie samen met het dorp kartrekker van het project en voerde veelvuldig overleg met ingenieurs, experts, hulpdiensten en overheden. Eind 2018 werden de uitgewerkte varianten aan de provincie overhandigd. Die nam toen vanwege de verkiezingen geen besluit over welke variant zou worden uitgewerkt tot voorlopig ontwerp. Na de provinciale verkiezingen van 2019 werd het nemen van een besluit over een onderdoorgang in Broek als een van de drie grote infrastructurele projecten in de provincie opgenomen in het coalitieakkoord. Dat was een enorme stap vooruit.

De huidige (2022) gedeputeerde Jeroen Olthof steunt de vervolgstudie naar een mogelijke onderdoorgang en luistert naar iedereen. Momenteel worden twee ondergrondse varianten verder uitgewerkt tot een voorlopig ontwerp. Die varianten behelzen een onderdoorgang (een oplossing met één rijstrook in beide richtingen, de andere met één rijstrook + busbaan in beide richtingen). Over de onderdoorgang komt in het midden een overkapping waarop een dorpsplein komt. De bestaande weg wordt aangepast voor lokaal verkeer, terwijl de onderdoorgang

voor het doorgaande verkeer is. Een stuurgroep met daarin bestuurders van alle samenwerkingspartners (de gemeenten Amsterdam, Edam-Volendam, Purmerend en Waterland, de Vervoerregio Amsterdam en de provincie Noord-Holland), adviseert op basis van de lopende vervolgstudie over het Voorlopi-

'Tijd staat aan onze kant, tijd is onze vriend, deze processen vragen veel tijd'

ge Ontwerp. Daarna is het aan de politiek, zowel provinciaal als gemeentelijk, om een keuze te maken en aan te geven wat het vervolg is.

Als het voorlopig ontwerp voor de onderdoorgang wordt vastgesteld – hopelijk voor de volgende statenverkiezingen in 2023 – komt de gemeente Waterland in beeld die onder meer gaat over de inrichting van dorpsplein en omgeving, waarmee de verbinding tussen de twee dorpsdelen tot stand komt. De dorpsraad ziet erop toe dat het inrichtingsproces door middel van co-creatie met de gemeente vormgegeven zal worden. Op dit moment organiseren provincie en dorpsraad samen met ingenieursbureau Arcadis, ateliers en inloopavonden met inwoners van Broek en belanghebbenden uit de regio Waterland. Compleet met gevisualiseerde ontwerpen, zodat iedereen kan zien hoe een onderdoorgang eruit gaat zien. Bij deze bijeenkomsten worden raadsleden en Statenleden ook uitgenodigd om kennis te nemen van het proces en te horen hoe bewoners en belanghebbenden denken over de

met elkaar samenwerkt en wat je wel en niet met elkaar deelt in verband met vertrouwelijkheid.

Co-creatie is ook nieuw voor de provincie. De N247 in Broek is tot nu toe het enige project waar zo intensief wordt samengewerkt tussen provincie en inwoners van een dorp. Die samenwer-

‘We willen de historische fout waardoor het dorp in tweeën is gesplitst, weer herstellen’

inhoud die wordt besproken. In een recente ontwerpessie zijn nieuwe suggesties van enkele aanwonenden ingebracht die verwerkt worden in de varianten. Er wordt dus dankbaar gebruik gemaakt van burgerkennis (‘citizen knowledge’). Met deze werkwijze staat het project op de een na hoogste trede van de participatieladder. Het dorp komt met ideeën en voorstellen, is kartrekker en draagt kennis aan. Uniek is dat bewoners bij het maken van het plan zijn be-

samen met de overheid een plan probeert door te drukken. Dorpsraad, provincie en samenwerkingspartners gaan iedere keer weer samen in gesprek met mensen die vragen of kritiek hebben, om te zorgen dat iedereen de juiste informatie heeft.

Gelijkwaardigheid en vertrouwen

Gesprekken tussen betrokken partijen vinden plaats op basis van gelijkwaardigheid en vertrouwen. Iedereen spreekt dezelfde taal en er is gevoel voor humor. Dit geldt ook voor de provincie. Als partner in het project verplaatst de provinciale medewerker zich voortdurend in het perspectief van de inwoner: wat betekent het voor inwoners om dit allemaal mee te maken? In het geval van Broek zijn provincie en dorp gelijkwaardige partners van elkaar. Samen bespreken ze voorstellen die aan de Stuurgroep en vervolgens aan het bestuur van de provincie voorgelegd kunnen worden. De precieze samenwerkingsafspraken tussen provincie en dorpsraad zijn vastgelegd in een uniek document met zeven statements en is terug te vinden op de website van de dorpsraad. Het document schept duidelijkheid over hoe je

king voegt veel toe, want naast kennis over de lokale situatie brengen de inwoners ook hun beleving bij de weg in. De werkwijze van co-creatie kost aan de voorkant weliswaar meer tijd, maar levert wel draagvlak op en begrip voor de uitkomst van de studie, en dus minder problemen bij de realisatie en afronding van het project. Dat spaart tijd en geld aan de achterkant van het proces. Een positief punt is ook dat er gewerkt wordt met het trechtermodel: alle informatie die opgehaald wordt, komt in de trechter en uiteindelijk rollen er drie varianten uit waarvan twee met een onderdoorgang en een variant volledig bovengronds. Tussentijds worden de bestuurders van alle betrokken overheden en de Vervoerregio Amsterdam geïnformeerd over de voortgang en de ontwikkelingen in de varianten, zodat je niet in de situatie verzeild raakt dat er aan het eind van de voorbereidingsfase een plan op tafel ligt, dat voor iedereen een verrassing is. Al met al leren dorpsraad, dorp en provincie veel van deze nieuwe manier van samenwerken. Waar vroeger in dit soort projecten de provincie als enige de koers bepaalde, is er nu echt sprake van co-creatie.

‘Je moet als overheid altijd reflecteren naar de andere kant, de kant van de inwoners’

trokken en niet zoals meestal het geval is, pas geïnformeerd worden als de ambtenaren hun plan komen presenteren op een ‘inspraak-avond’.

Inwoners die onlangs in het dorp zijn komen wonen, missen soms informatie over de historie van dit project. Dat leidt een enkele keer tot verkeerde beeldvorming, bijvoorbeeld dat de dorpsraad

Esbeek

Van 1+1 een 3 maken...

Brabanders staan bekend als ondernemende mensen. Dat blijkt ook tijdens ons bezoek aan Esbeek, onder de rook van Tilburg. Het begon met het Dorpshuis en na de verbouwing van de kerk tot basisschool zijn er al weer nieuwe plannen om Esbeek in de toekomst gezond te houden. In gesprek met Piet Verhoeven, Irma de Graaf, Han Bolijn: bestuursleden Coöperatie Esbeek; Liesbeth Klessens: medewerkster Samenwijs Torenlei, en burgemeester Evert Weys van Hilvarenbeek.

Voorgeschiedenis

In 2000 start in de gemeente Hilvarenbeek pilot ‘de Hilver’ in het kader van de invoering van de Reconstructiewet Zandgebiede-

den. Aanleiding voor invoering van de Reconstructiewet zijn de varkenspest en milieuontwikkelingen in Hilvarenbeek. Een van de doelen van de pilot is behoud van leefbaarheid in het landelijk gebied.

De initiatiefgroep ontwikkelt twee scenario’s voor de toekomst van Esbeek in 2030: een successcenario en een doemscenari. Na het voorleggen van deze scenario’s aan de inwoners, waar ook nadrukkelijk jongeren bij zijn betrokken, wordt

‘De gemeente Hilvarenbeek kiest er bewust voor om verbinding te zoeken met de energie van lokale organisaties in de dorpskernen’

Esbeek (Noord-Brabant)

1.250 inwoners

Gemeente Hilvarenbeek:

15.800 inwoners

Samenwerkingsvorm

Coöperatie Esbeek

www.esbeek.eu

snel duidelijk welke acties moeten worden ondernomen voor de korte termijn. De speerpunten worden: 1. het veilig stellen van de continuïteit van Café Schuttershof als centrale ontmoetingsplaats (dorpshuis) en 2. de mogelijkheid om starterswoningen te bouwen zodat jongeren in het dorp kunnen blijven wonen.

Oprichting Coöperatie

In september 2006 richt de initiatiefgroep de Coöperatie Esbeek op en in januari 2007 vindt de eerste algemene ledenvergadering plaats. De belangrijkste doelstelling die in de statuten

van de coöperatie is vastgelegd is: 'ondersteunen en bevorderen van de leefbaarheid in Esbeek voor haar inwoners'. Deze doelstelling steunt op de pijlers werk, wonen en welzijn. In de vergadering van januari 2007 besluiten de leden dat de coöperatie Café Schuttershof aankoopt, de enige horecagelegenheid in Esbeek, die bovendien op dat moment te koop stond. Leden van de coöperatie kopen certificaten van aandelen voor de financiering van deze aankoop. Schuttershof wordt al snel een vliegwiel voor talloze andere projecten en activiteiten in Esbeek. Zo wordt in 2008 gestart met de bouw van de eerste 24 starterswoningen.

Herbestemming kerk

In 2013 kwam de kerk vrij. Omdat de basisschool in minder goede staat verkeerde, ontstond het idee om de school samen met kinderopvang in de leegstaande kerk te huisvesten. Een gedurfd en ambitieus plan, weliswaar gesteund door de gemeente, maar met de kanttekening dat het initiatief bij het dorp moest blijven. De coöperatie ging aan de slag en ontwikkelde een plan, regel-

basisschool en kinderopvang. Het kerkgebouw, een rijksmonument, kreeg daarmee een nieuwe bestemming, tot grote tevredenheid van alle inwoners. Ook op het gebied van verduurzaming werden flinke stappen gezet. Zo werd op initiatief van de Coöperatie Esbeek de Energiecoöperatie Hilverström opgericht met als doel productie en levering van duurzame energie en bevordering bewustwording energiegebruik bij inwoners en bedrijven. Dit leidde onder andere tot de plaatsing van 270 zonnepanelen op het dak van Schuttershof om in de energie voor basisschool en kinderopvang in het kerkgebouw te voorzien. Schuttershof is nu behalve café en dorpshuis ook energiecentrale. Hiermee is een duurzame oplossing gevonden voor de energievraag van de school en is een voorbeeld gesteld voor de energietransitie in Esbeek. Het onderhoud van de daken is voor de komende jaren geborgd en het comfort in het gebouw is toegenomen. Een mooi voorbeeld hoe je van 1 + 1 een 3 kunt maken.

Welzijn en zorg

Ook op het gebied van welzijn en zorg zette de coöperatie de afgelopen jaren grote stappen. De coöperatie nam een dorpsondersteuner in dienst, die betaald wordt door de gemeente. Deze dorpsondersteuner is een soort makelaar in welzijn en zorg die de vragen van hulpvragers verbindt met de diverse voorzieningen van gemeente en zorgaanbieders. Zij onderhoudt ook een netwerk van vrijwilligers die in veel gevallen hulpvragen oplossen. Dat werkt uitermate preventief: je voorkomt hoge zorgkosten. In coronatijd gaf de dorpsondersteuner signalen door naar gemeente en andere hulpverleners, zodat extra hulp snel geregeld was.

'Van de laatste 200 mensen die hier nieuw zijn komen wonen en die we allemaal persoonlijk benaderd hebben, zijn er best veel die zeggen: Ik wil wel iets voor het dorp doen. Als het dorp successen boekt, wil je daar graag bij horen'

Voor de toekomst liggen er nog talloze uitdagingen: meer starterswoningen, woningen voor ouderen, herinrichting dorpsplein, welzijn en zorg, duurzame energie en verantwoord bodemgebruik. Al deze ambities worden gedragen door een sterk verenigingsleven (ruim 25 verenigingen en 12 buurtverenigingen), een groot wij-gevoel, een coöperatieve ondernemende houding, kortom: 'je wilt erbij horen'.

Gemeenschappelijke doelen, eigen rollen

De gemeente Hilvarenbeek zoekt bewust naar verbindingen met de energie van lokale organisaties in de dorpskernen. Voor de gemeenteraad is het soms wel een vraagstuk hoe de gekozen volksvertegenwoordiging zich moet verhouden tot de talloze initiatieven van onderop, zoals dorpscoöperaties. Op de momenten dat een coöperatie samen met het college van B&W plannen ontwikkelt en verder brengt, vraagt de raad zich wel eens af: 'En wij dan?' De raad heeft dan weliswaar het budgetrecht, maar plannen worden vaak ontwikkeld door coöperaties en college. Maar misschien is dit wel een goed voorbeeld van bestuurlijke en democratische vernieuwing: het gaat er immers om hoe je samen de stap naar voren zet. Want het is belangrijk

'Vernieuwing in de kleine dorpen is hard nodig. Want de kleinburgerlijkheid ligt op de loer'

de een deel van de financiering, waarna de gemeente in goed overleg het stokje overnam en de laatste losse eindjes regelde. Daarmee had het dorp haar doel bereikt: de kerk die van de gemeenschap was, bleef van de gemeenschap en kreeg een nieuwe collectieve invulling, namelijk als

dat raad en coöperatie op één lijn zitten en dat vervolgens iedereen zijn eigen rol kan pakken bij de uitwerking en uitvoering. Die samenwerking groeit in veel gevallen organisch en kan niet met een blauwdruk afgedwongen worden. Het belangrijkste is dat raad en coöperatie dezelfde doelen nastreven, bijvoorbeeld op het gebied van leefbaarheid of woningbouw. Én dat je het erover eens bent dat burgerinitiatieven goed zijn voor de gemeenschap. Vervolgens kun je de rollen van iedereen (coöperatie, inwoners, raad, college, ambtenaren) verder invullen.

Ambities

Esbeek zit vol ambities. Zo wil het dorp er de komende tien jaar 100 woningen bijbouwen. Niet als doel op zich, maar om de leefbaarheid in stand te houden. Nieuwe woningen zorgen voor aanwas van kinderopvang, school en verenigingsleven. Als je niet bijbouwt, neemt het

aantal inwoners af doordat huishoudens kleiner worden en bovendien vergrijsd het dorp dan ook sneller. Nieuwe woningen houden jongeren maar ook ouderen in het dorp. De coöperatie heeft een 'werkgroep wonen' waar veel expertise in zit. Dankzij deze werkgroep en regelmatig overleg met wethouder en ambtenaren, zijn in 2015 dertien starterswoningen gerealiseerd. Er zijn plannen voor aanpassing van de voormalige basisschool tot seniorenwoningen. Hier past wel een kanttekening bij. Omdat dorp en coöperatie zo ambitieus zijn en de gemeente een beperkte capaciteit heeft, moeten ze samen goed nadenken over het tempo en de fasering van de stappen die ze willen zetten, om te voorkomen dat het gaat schuren in de samenwerking. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor het nieuwe plan dat nu op stapel staat: een nieuwe entree naar het dorp, uitbreiding van parkeerplaatsen en renovatie van

het dorpsplein. Zo'n plan moet je samen met experts uit het dorp én de gemeente managen, omdat er ook publieke kanten aan vast zitten.

Collectieve doelen

Coöperatie Esbeek houdt zich niet met alles bezig, maar concentreert zich op 'communale' doelen. En dus niet op doelen die buiten haar gezichtsveld vallen of die boven collectieve doelen uitstijgen, zoals herinrichting van het buitengebied of vestiging van een industrieterrein. Belangrijk is ook dat je als coöperatie zelf nadenkt over financieringsbronnen en niet alles over de schutting van de gemeente gooit. Én dat je de capaciteiten van inwoners inzet, dus mensen benadert met een beroep op de persoonlijke kwaliteiten en expertise die ze in hun rugzak hebben. Op die manier bouwen Coöperatie Esbeek en haar werkgroepen voortvarend aan de leefwereld in Esbeek!

Gasselternijveen

Van en voor het dorp

Gasselternijveen (Drenthe)

1.850 inwoners

Gemeente Aa en Hunze

25.562 inwoners

Samenwerkingsvorm

Dorpscoöperatie

www.gasselternijveen-online.nl

Dorpscoöperatie De Brug heeft zijn fysieke plek in MFC De Spil dat middenin het dorp Gasselternijveen ligt. Het pand huisvest o.a. twee basisscholen, een bibliotheek, een dorpsloket en een huiskamer. MFC De Spil bestaat sinds 2014 en is het kloppend hart van het dorp, aldus de website van het dorpsportaal. Op deze donderdagochtend zijn twintig ouderen in de huiskamer aan het koffiedrinken. Uit het geroezemoes haal je het Drents en Gronings – het dorp ligt zo'n beetje op de provinciegrens. 'We ontmoeten hier wekelijks op drie ochtenden zo'n 50 mensen: bijna allemaal senioren die zonder indicatie hier samenkomen. We kijken hier naar elkaar om: we horen en zien hoe het met de mensen gaat. Dit ontlast de formele zorg. Deze opbrengst hebben we inmiddels ook in kaart weten te brengen.'

Aan het woord zijn Piet Wolters (voorzitter dorpscoöperatie) en Jan Willem Koops (bestuurslid dorpscoöperatie). Het dorp Gasselternijveen (gemeente Aa en Hunze) heeft 1.850 inwoners. Het is een dorp gelegen in de veengebieden, waar scheepvaart een rijke historie heeft. Noeste werkers met een (te) bescheiden mentaliteit. 'Door de projecten die we vanuit het

dorp doen, weten we dat steeds beter om te buigen naar 'trots uitstralen'. De grootste stap die we de afgelopen jaren hebben gezet, is de oprichting van de dorpscoöperatie. De aanleiding hiervoor was het voortzetten van elkaar ontmoeten: we hadden een huiskamer maar het lukte een commerciële instelling niet om dat goed van de grond te krijgen. We namen dat over en

boden bewoners zonder indicatie een koffieochtend aan. Dat sloeg aan. Ondertussen gingen we vanuit Dorpsbelangen het gesprek aan met gemeente en de welzijnsorganisatie. We hadden de ambitie om een betaalde kracht op deze huiskamer te krijgen. We moesten bij de toenmalige wethouder bewijzen wat het financiële verschil is tussen mensen indiceren en hulp en ondersteuning bieden zonder indicatie. Dat had heel veel voeten in aarde – we moesten flink met de vuist op tafel slaan – maar het is ons gelukt. Vijf jaar geleden werd de huiskamer geopend. Door de wethouder! Vanuit *Impuls* werd Carla IJntema als buurtwerker het gezicht van de huiskamer. Een super match!

Van dorpsbelangen naar dorpscoöperatie

Dorpsbelangen fuseerde met de toenmalige dorpscoöperatie. De voorbereidingen hiervoor startten in 2016 en de coöperatie is eind 2017 ontstaan. De dorpscoöperatie De Brug heeft bijna 500 leden en zo'n 80 vrijwilligers. 'Als dorpscoöperatie maken we ons hard voor het leefbaar houden van Gasselternijveen. In 2016 ging de plaatselijke supermarkt dicht. Die wilden we graag heropenen. Via crowdfunding lukte het om 40.000 euro in te zamelen. De dagwinkel is de doorstart van de supermarkt. Dat gaf het dorp een trots gevoel: als we samen de schouders eronder zetten, krijgen we dingen voor elkaar.' Bij het ontstaan van de dorpscoöperatie is via een enquête verkend waaraan de dorpscoöperatie haar tijd en aandacht zou moeten besteden. 'De speerpunten vraagbaak, vervoer en ouderenhuisvesting kwamen naar voren. De vraagbaak hebben we opgezet in de vorm van het dorpsloket waar inwoners hulpvragen kunnen stellen. Van invullen van formulieren tot kleine klusjes. Dit loket is telefonisch te bereiken en is vier ochtenden in de week in MFC De Spil aanwezig. Het on-

derwerp vervoer ging met name over *van en naar activiteiten kunnen gaan*. Dat hebben we opgelost met ons busje, de Spilexpres. Ouderenhuisvesting blijkt een taai en langdurig proces.'

Samenwerking

'De gemeente kampt met onderbezetting op het domein wonen. Daardoor lukt het niet om onze woonplannen in gang te zetten. Dit zijn plannen die vanuit het dorp komen, waar andere organisaties zoals Buurtzorg Nederland enthousiast over zijn en waarvoor ook investeerders beschikbaar zijn. Op dit moment durft niemand binnen de gemeente door te pakken. Dat is frustrerend maar we zetten door.'

De samenwerking met de gemeente is de laatste jaren steeds actiever geworden. 'We hebben ervaring opgebouwd en aan de gemeente laten zien waartoe we in staat zijn. Dat geeft vertrouwen. Gasselternijveen is onze leefomgeving en daarop willen we als bewoners graag zelf invloed uitoefenen. Sinds enkele jaren onderhouden we zelf het groen in het dorp. Dit zijn lichte werkzaamheden. Dat bevalt goed en levert de dorpscoöperatie geld op dat ten bate van

het dorp komt. De gemeente wil de overeenkomst graag vernieuwen met ons. Daarnaast denkt de gemeente ook met ons mee.'

Successen vieren

Van oudsher was het dorp sterk verzuimd. 'Daardoor kwamen tegenstellingen in het dorp meer naar voren. Samen successen vieren zat er nooit zo in. Dat is inmiddels wel anders. Wat we voor elkaar krijgen, vieren we ook. Dit jaar bestaat de huiskamer vijf jaar. We weten dat op het feestje dat we hiervoor geven ruim 220 mensen komen! Natuurlijk werken we ook aan PR: we moeten als dorp ook zichtbaar zijn. RTV Drenthe komt opnames maken.'

Wat heb je als dorp nodig om de projecten of activiteiten tot een succes te maken? 'We willen in ons dorp de activiteiten graag laten lukken. Met die drijfveer werken we aan de projecten en activiteiten. Ook in ons dorp hebben we een

'We startten met dorpsvervoer in een goudkleurige Citroën Berlingo die de naam Gouden Koets kreeg. Deze naam was bedacht door een van de deelnemers'

groepje aan zogenoemde kartrekkers. Die heb je nodig om door te kunnen zetten. Daarnaast is het goed om realistisch te zijn. Soms lukt iets niet. Een voorbeeld: aan de rand van het dorp hadden we gedacht om een klein zonnepark te maken. Dat stuitte op bezwaren vanuit twee straten. Daarnaast hebben we geluisterd en in overleg met het bestuur van de coöperatie besloten om van een zonnepark af te zien. Achteraf bezien is dit

‘De huiskamer is ontstaan in samenwerking met de welzijnsorganisatie en dankzij een bijdrage van het Oranjefonds. Inmiddels is in meerdere dorpen in onze gemeente een huiskamer in het dorpshuis!’

een goede manier van handelen gebleken want de aanpak werd gewaardeerd door onze dorpsgenoten – ook door de voorstanders van de komst van het zonnepark.’ Daarnaast is de samenwerking met professionele partners ook van belang. ‘In onze MFC De Spil hebben we diverse huurders en professionele gebruikers van het pand. Zoals welzijnsorganisatie Impuls, thuiszorgorganisatie Buurtzorg en de scholen. We vinden dat we het goed getroffen hebben met de mensen die aan het werk zijn in onze MFC.’

Contact met het dorp

Democratie in kleine vorm, dat omarmt de dorpscoöperatie in de uitvoering van haar taak. ‘Jaarlijks is onze ledenvergadering. Daarnaast organiseren we inhoudelijke avonden. We vragen inwoners ook actief naar hun ideeën voor de toekomst. De wens was om aan de slag te gaan met energietransitie. Daarvoor is nu een werkgroep waarin ook inwoners met expertise zitten. Daarnaast ontvangt elk huishouden in Gasselternijveen de nieuwsbrief. Die brengen we als bestuur rond – dat levert ook altijd een praatje op. Ons bestuur heeft bekende gezichten: men kent ons men schiet ons gemakkelijk aan. Dat informele contact is heel waardevol om laagdrempelig signalen op te vangen.’

Bestuur

Een bestuur dat zichtbaar is en blijft. Daar streeft de dorpscoöperatie naar. ‘Jammer genoeg bestaat ons bestuur uit voorna-

melijk gepensioneerden. Het is een *crime* om jonge mensen enthousiast te maken voor bestuursfuncties. Goed contact met de volgende generatie is belangrijk. Door hen van tijd tot tijd te zien bij vrijwilligersmomenten proberen we hen te verleiden voor het bestuur.’

Kanskaartenactie

Als dorpscoöperatie vinden we het belangrijk om te weten waarmee inwoners worstelen. Eind 2021 hebben we een kanskaartenactie gehouden. Met ruim 35 vrijwilligers hebben we bij zo’n 700 huizen aangebeld en de actie toegelicht. Na zo’n twee weken hebben we de kaarten weer opgehaald. We ontvingen 160 reacties vanuit 55 gezinnen. Inmiddels hebben we 30 mensen kunnen helpen.

Het is een voorbeeld van een actie die wij passend vinden voor onze dorpscoöperatie en waarmee wij ook goed zichtbaar zijn in het dorp.

Heeg

Inzet en energie zit in de mienskip

Heeg (Friesland)
2.200 inwoners

Gemeente Súdwest-Fryslân:
90.331 inwoners

Samenwerkingsvorm
Plaatselijk Belang +
twee stichtingen

www.plaatselijkbelangheeg.nl

In de grootste plattelandsgemeente van Nederland, Súdwest-Fryslân, ligt het dorp Heeg. Het dorp telt ongeveer 2.200 inwoners. Een geliefd dorp voor watersporters. Mienskip, gemeenschapszin, is groot in Heeg. Met elkaar de zaken oppakken, zit ingebakken bij de Friese bewoners. Aan het woord zijn Dorine van den Beukel (werkgroepen Stichting Duurzaam Heeg), Sybrand Frietema en Marloek Visser (Warm Heeg).

Eind jaren negentig kwam Heeg door ruilverkaveling voor een mooie uitdaging te staan. ‘Er kwam een stuk grond vrij en in samenspraak met bewoners is besloten om van dat stuk grond een heempark te maken. Met een aantal mensen is een plan opgezet om het park vorm te geven. Dat beviel goed en bleek voeding voor het schrijven van onze dorpsvisie’, aldus Dorine van den Beukel, als betrokken bewoner verbonden aan een aantal werkgroepen van de Stichting Duurzaam Heeg*.

Hoe werken stakeholders samen
Vanuit de dorpsvisie is allereerst begonnen met de thema’s voedsel en energie. ‘We startten klein met kruiden en tomaten in hoge bakken achter het pand van een zorginstelling. Daardoor konden ook de bewoners van de zorginstelling meedoen. In het begin was menigeen sceptisch maar door zoveel mogelijk mensen mee te laten doen, ervaren we wat het is om samen iets voor elkaar te krijgen. Langzamerhand bouwden we uit: de fysio kwam erbij met beweeg-

toestellen en het bestrate plein voor het dorpshuis veranderde in een groenplein met parkeerplaatsen. Dit laatste is in samenwerking met de gemeente tot stand gekomen. Dit is inmiddels jaren geleden maar dit waren wel de eerste projecten waarin wij als bewoners moesten laten zien dat we dit kunnen. Dat gaf de gemeente vertrouwen waardoor de relatie tussen gemeenten en bewoners/initiatiefnemers steeds beter werd.’ Dorine benadrukt dat het ook tijd nodig heeft om elkaars manier van werken te herkennen en te waarderen.

‘Warm Heeg werkt open source: alles wat we ontwikkelen aan methode of aanpak, stellen we beschikbaar aan anderen. Kennis delen voor het algemeen belang!’

‘Onze gemeente begrijpt inmiddels dat je met burgers prima tot afspraken kunt komen. We hebben een gezamenlijk belang: de woonomgeving zo leefbaar mogelijk maken. Hierover is onlangs ook een podcast opgenomen vanuit RVO Duurzaam: *hoe werken stakeholders samen.*’

Duurzaam Heeg

Rondom het thema voedsel voerden de ambities de afgelopen vijf jaar steeds verder. ‘We ontgroeiden de bakken en daarom verscheen ons voedselplan waarvoor we subsidie ontvingen vanuit gemeente en het provinciale *lepen Mienskipsfûns Fryslân*. Onze inzet is meer voedselvoorziening voor het dorp. Alleen hadden we geen perceel tot onze beschikking. De volkstuinvereniging zocht een partner vanwege afnemend

ledenaantal. Daar hebben we nu een aantal losse stukken grond die we bewerken.’ Dorine vertelt dat het animo om een bijdrage te leveren aan de moestuin groot is. ‘Iedereen is welkom; of om te werken of om een kop koffie te drinken. Ben je er en hebben we oogst? Dan mag je hiervan gebruik maken. De oogst die we over houden, verkopen we.’ Naast de moestuin heeft Heeg zo’n 50 kippen en fruitbomen in het Heempark en kruiden en bessenstruiken voor het dorps huis. Voor algemeen gebruik.

Er werd ook een markt opgezet. Behalve versproducten worden droogwaren zoals rozijnen, rijst en noten verkocht. ‘Je kunt dit vergelijken met een verpakingsvrije winkel waardoor we onnodig plasticgebruik voorkomen. Alle producten die we aanbieden, komen van lokale ondernemers of via de biologische groothandel. Het is een markt in ontwikkeling: we zijn een soort marktmeesters geworden waarin we nog een goede balans moeten vinden tussen vraag en aanbod. Gelukkig leren we van andere dorpen in Friesland die hierin meer ervaring hebben.’

Alle kennis die Heeg opdoet, delen zij met andere dorpen. Dat doen zij o.a. via het pakket De Goede Verwachting waarin een plan van aanpak rondom dorpsvoedsel is samengevat. Duurzaam Heeg behelst een aantal subwerkgroepen:

- *Ho! Net yn’e klike* waarbij een kwart minder klike-afval is gerealiseerd.
- *Duim omhoog* is een liftplek (een paal) voor vervoer tussen Heeg en Sneek. OV is zeer beperkt en automobilisten hebben vaak nog wel een plekje over in de auto: een match!
- *Deelauto’s* doen al jaren dienst in Heeg. Ook toeristen kunnen hiervan gebruik maken.
- *Rommelridders*, een groepje vrijwilligers die letterlijk troep van de straat en uit de bosjes prikken.

Warm Heeg

Zoals eerder genoemd; in de mienskip zit genoeg belangstelling om samen de schouder er onder te zetten. Vrijwilligers krijgen heel veel voor elkaar. Bij sommige onderwerpen heb je naast vrijwilligers toch ook betaalde krachten nodig. Zoals bij het initiatief Warm Heeg.

Sybrand Frietema en Marloek Visser zijn bewoners van Heeg en zetten zich in voor Warm Heeg. Zij krijgen hiervoor betaald. Zij vormen met vier anderen het team Warm Heeg. Warm Heeg is een stichting met een onbezoldigd bestuur. ‘We willen een warmtebedrijf oprichten van/voor/door Heeg zodat warmte voor het dorp de komende decennia gegarandeerd is. Bewoners van Heeg moeten zelf overtuigd zijn van nut en noodzaak – wij helpen hen de informatie hierover zo goed mogelijk te krijgen.’

Warm Heeg is niet van de één

op de andere dag ontstaan. Uit eerdere dorpsbijeenkomsten kwam naar voren dat dorpsbreed belangstelling is voor ‘eigen energie’. Daarom is toentertijd ook de energiecoöperatie opgericht. Warm Heeg gaat een stap verder: via aquathermie kunnen huizen worden verwarmd door een eigen, nog op te richten dorpswarmtebedrijf. Sybrand: ‘Dit is een dorpsproces waarbij kennis en ervaring ook belangrijk is om het initiatief van de grond te krijgen. Daarom zijn betaalde krachten aangetrokken: allemaal inwoners van Heeg. De één heeft kennis van techniek, de ander van financiën en weer iemand anders richt zich op coördinatie. Ik hou me onder andere bezig met wet- en regelgeving en Marloek met draagvlak en communicatie.’

Dorpsgevoel

De bedoeling is dat via het warmtebedrijf inwoners contracten gaan afsluiten. ‘Hoe gaan we dat voor elkaar krijgen?’, is in dit proces een cruciale vraag. Marloek: ‘Het is een groot project met een langere doorlooptijd. Het is daarom niet meer dan logisch om bewoners zo volledig mogelijk te informeren. We houden meetmomenten om te peilen wat het dorpsgevoel is bij het project. Een enquête is daarin een middel. Daarnaast houden we bij particulieren energiescans en voeren we het gesprek 1-op-1 over Warm Heeg. Met deze bewoners willen we een buurtpanel

moeten we bijsturen? Dit is een professionele klus: dit werk kun je niet van vrijwilligers vragen. De kwaliteit van vrijwilligers zit in het meedenken. Tip: organiseer dat in je project. Aan het begin van ons project hebben we vier dagen gesproken met vrijwilligers uit het dorp over onder andere communicatie en financiën. Dat is ontzettend waardevol.’

Houd stug vol, is het advies vanuit Heeg

Alles lukt, zou je zo zeggen als je het verhaal van Heeg hoort. ‘Nee hoor, zeker niet! We hebben bijvoorbeeld met beperkende wet- en regelgeving te maken. We zouden heel graag collectief subsidie voor isolatiemaatregelen willen aanvragen om inwoners te ontzorgen bij die administratieve hobbel. Dat mag

‘Inwoners en gemeenten kunnen prima tot afspraken komen want er is een gezamenlijk belang: de woonomgeving zo leefbaar mogelijk houden’

niet in Nederland. Een ander punt is de zgn. UBO-regeling die vrijwilligers ontmoedigt om zich in te zetten voor een leefbare samenleving. Zo jammer! We zien graag dat vrijwilligersorganisaties een vrijwaring krijgen. Ga dat als overheid juridisch verkennen. Ondertussen: houd stug vol!’

*Structuur Plaatselijk Belang Heeg zet zich dorpsbreed in voor een leefbaar Heeg. Naast het Plaatselijk Belang zijn in de afgelopen jaren twee stichtingen ontstaan: Stichting Duurzaam Heeg en Stichting Warm Heeg. Gekoppeld aan Duurzaam Heeg pakken werkgroepen van bewoners gezamenlijk allerlei duurzaamheidsinitiatieven op zoals de liftplek Duim omhoog. Warm Heeg is het coöperatief proces om van / voor / door Heeg warmte voor het hele dorp te organiseren.

Hollandscheveld

De anholder wint!

Hollandscheveld (Drenthe)
 4.500 inwoners
Gemeente Hoogeveen
 55.927 inwoners
Samenwerkingsvorm
 Dorpscoöperatie
www.hollandscheveldverbindt.nl

Hollandscheveld is met circa 4.500 inwoners het grootste dorp van de gemeente Hoogeveen. De veenschap, op de kerktoeren en opgenomen in het logo van de coöperatie, houdt de geschiedenis van vervening levendig. De in 1865 opgerichte Vereniging Hollandscheveld is tot op de dag van vandaag actief in het behartigen van de dorpsbelangen. Het clubhuis, zoals het ooit werd genoemd, en 'dak van het dorp', is 't Anker. Een centrum waarin inmiddels formele en informele zorg in de dagelijkse praktijk aan elkaar worden gekoppeld via de Dorpscoöperatie Hollandscheveld Verbindt door de dorpsregisseur Jacomijn de Jong. Aan de gesprekstafel zit zij samen met Wim Kleine en Jan de Vries (beiden bestuur dorpscoöperatie) en Bé Uiterwijk Winkel (vrijwilliger dorpscoöperatie en van hieruit lid van de gebiedsraad van woonzorgcentrum Beatrix in Hollandscheveld en tevens voorzitter van de cliëntenraad van de Noord Nederlandse Coöperatie van Zorginstellingen, NNCZ.)

We pluizen de stappen uit die Hollandscheveld zette: de doorstart van 't Anker in 2012 heeft het dorpscentrum van een wisse dood gered, het ontstaan van de dorpscoöperatie in 2014, de lan-

ge adem die hiervoor nodig was en de situatie nu.

Dorpscoöperatie
Hollandscheveld Verbindt
 Kortgezegd was de aangekon-

digde decentralisatie Wmo voor de Vereniging Hollandscheveld in 2012 de directe aanleiding om met enkele personen de koppen bij elkaar te steken. Jan: 'Ouderen moeten langer zelfstandig wonen. Dat is mooi maar dat moet ook kunnen. Naast de aankondiging van decentralisatie waren er ook bezuinigingen. Uit ons dorp ontstond sterk de indruk dat door deze combinatie gaten zouden vallen: dat ondersteuning en zorg niet meer op een passende manier geboden zouden worden.' Wim: 'Ook het woord participatie viel in die

'Onze dorpsregisseur gaat op de dorpscoöperatiefiets door Hollandscheveld. Mensen kennen haar. Zij is gemakkelijk benaderbaar'

tijd steeds vaker. Dat hebben we ons aangetrokken. We zijn ideeën gaan verzamelen om zorg zelf te gaan organiseren. Of deze ideeën aansloten bij de wensen van de bewoners? Daarvoor hebben we een enquête gehouden en bijeenkomsten georganiseerd. De belangstelling was enorm en bewoners meldden zich aan voor de coöperatie. De coöperatie is in 2014 opgericht.'

Verbinding

De verbinding leggen tussen informele en formele ondersteuning en zorg; dit was voor de gemeente een nieuwe ontwikkeling. In het begin werd een dergelijke verbinding door de toenmalige wethouder Klaas Smid gestimuleerd. Bij de wiseling van raad en wethouder werd de verstandhouding met de gemeente wat hoekig, zoals de groep aan tafel het omschrijft. 'Ons streven was om een dorpsregisseur als eerste aanspreekpunt voor de bewoners en als verbinder in en voor het dorp en de gemeente te hebben. Dat kon voor de gemeente budgetneutraal uit het Wmo-budget

'De eerste enquête over de komst van een coöperatie had een verbazingwekkende uitslag: iedereen zag het zitten!'

Dorpsregisseur Jacomijn de Jong

van de gemeente gefinancierd worden. Desondanks kostte het de wethouder en kennelijk ook het college, veel tijd en moeite om de Wmo-zorg los te laten en neer te leggen bij de dorpscoöperatie.'

De dorpsregisseur

Uiteindelijk is de gemeente toch akkoord gegaan en zo kon in 2015 Jacomijn door de dorpscoöperatie als dorpsregisseur worden aangesteld. Zij kreeg van de gemeente de volledige bevoegdheid Wmo-aanvragen in behandeling te nemen en de indicaties in samenhang met informele ondersteuning vast te stellen. 'Vanaf die tijd gaan alle

Wmo-aanvragen via mij', zegt Jacomijn. 'We hebben onze coöperatie zichtbaar gemaakt in Hollandscheveld onder andere via de huis-aan-huis kanskaartenactie. Met deze actie beoogden wij om alle bewoners erop attent te maken wanneer men recht had op allerlei toelagen, vergoedingen etc. Aan deze actie werd door zo'n 40 vrijwilligers actief deelgenomen. De actie werd onder de bewoners zeer gewaardeerd.'

De bewoner staat echt centraal

Jan: 'Na de beginjaren van de dorpscoöperatie ontstond het verlangen om meer te kunnen bieden dan alleen de verbinding

van Wmo-zorg en vrijwilligersondersteuning. Hoe mooi zou het zijn dat wij voor de bewoners ook de zorg vanuit de Zorgverzekeringswet (Zvw) en de Wet langdurige zorg (Wlz) hieraan kunnen koppelen? Eén loket, één aanspreekpunt voor welke vorm van zorg dan ook. Dat zou pas klantvriendelijk, efficiënt en effectief zijn. Dit zou de bewoner echt centraal stellen en niet langer het versnipperde zorgsysteem.' Die kans deed zich voor met de komst van het programma *Waardigheid en Trots – liefdevolle zorg voor onze ouderen*, van toenmalig staatssecretaris Van Rijn.

Domein Overstijgende Samenwerking (DOS)

Wim: 'Er was een urgentie! Roelie Mossel van NNCZ heeft hierop een projectplan geschreven. Dat plan hebben we samen ingediend. Het werd gehonoreerd en zo is uiteindelijk DOS ontstaan. Maar toen kwam er een langdurig en moeizaam overleg op gang over de invulling ervan tussen het ministerie van VWS, de zorgverzekeraar, het

van bovenaf waardoor al het onderliggende vloeibaar werd. Het resultaat? Ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst DOS in december 2018 tussen de eerder genoemde organisaties en vier zorgorganisaties. Dat werden naast NNCZ: Icare, Beter Thuis Wonen en Buurtzorg.'

De anholder wint!

Jan: 'Je moet je realiseren dat drie van de vier zorgorganisaties met wie we te maken kregen pas na de ondertekening aanhaakten. Tijdens het proces leek het wel dat het beeld dat wij voor ogen hadden bij DOS, bij hen minder geworteld was. Je zou ook kunnen zeggen dat zij ook hun eigen belangen hebben bij een dergelijke samenwerking. Die kunnen soms heel anders zijn waardoor er onderlinge verschillen in tempo ontstaan.'

Korte lijntjes

Jacomijn: 'Uit een gehouden meeting blijkt dat bewoners tevreden zijn: de lijntjes zijn kort, door de dorpsregisseur weten mensen met wie ze te maken krijgen. Daardoor is contact snel gelegd. In de uitvoering werk ik samen met de wijkverpleegkundigen van de zorgorganisaties maar ook werken we samen als *maatwarkers* (maatjes) binnen DOS in teamverband'.

Wonen en zorg

Blijft het bij zorg binnen de coöperatie? Wim: 'We merken dat we voor een breder spectrum worden gevraagd. Wonen is zo'n onderwerp dat de coöperatie aanpakt. Uit onze enquête blijkt dat er behoefte is aan circa 70 woningen/wooneenheden om samen te wonen in een woonhof, waar plek is voor meerdere generaties en waarvoor 'omzien naar elkaar' vanzelfsprekend is. Jacomijn: 'Verder willen wij slimmer werken

'Het team van maatwarkers bestaat uit wijkverpleegkundigen en uit de dorpsregisseur. Een bewoner met een zorgvraag heeft in het kader van DOS zijn of haar eigen maatwarker. Een bewoner hoeft daarom niet telkens weer zijn verhaal opnieuw te vertellen'

en nog meer samenwerken met vrijwilligers door bijvoorbeeld bewoners met een lichte vorm van dementie te ondersteunen en meer aandacht aan preventie te besteden.

NNCZ

Vanuit de dorpscoöperatie is Bé lid van de gebiedsraad van woonzorgcentrum Beatrix Hollandscheveld e.o. Van daaruit is hij ook voorzitter van de (centrale) cliëntenraad binnen NNCZ. Zijn intentie is om ook langs deze weg de verbinding tussen professionals en vrijwilligers te versterken, zowel ten behoeve van de cliënten in alle NNCZ-locaties als de extramurale cliënten, waar het bijv. om thuiszorg gaat. Bé: 'NNCZ is als coöperatie actief in tien zogenoemde werkgebieden in Drenthe en Groningen. Elk werkgebied heeft zijn eigen gebiedsraad. Je moet ons zien als de ogen en oren in het gebied waarin de coöperatie zorg levert. De cliëntenraad van de NNCZ spant zich ervoor in dat de kwaliteit van zorg die bewoners mogen verwachten, ook daadwerkelijk geleverd wordt. Vanuit de gebiedsraad is dat met name het halen en brengen van informatie zoals wij dat noemen. Op deze wijze kun je ook van elkaar leren.'

'Vrijwilligers en professionals met elkaar verbinden, vergroot de kwaliteit van de zorg'

zorgloket, de gemeente, NNCZ en de dorpscoöperatie. Onze Commissaris van de Koning Jetta Klijnsma moest er nog aan te pas komen. Zij kwam met toenmalig zorgminister Hugo de Jonge op bezoek. Hij snapte er niks van dat de initiatieven zoals door ons – vanuit het dorp – mede waren ontwikkeld, geen vorm konden krijgen. Er kwam kennelijk druk

Kloosterburen

Dat wat van waarde is, zeker stellen voor de gemeenschap

In het midden van het dorp Kloosterburen (gemeente Het Hogeland) staat de Nicolaaskerk en op amper 50 meter lopen daar vandaan ligt het kloppende hart van Coöperatie Klooster&Buren: 't Olde Heem. In het voormalige bejaardentehuis wonen nu verschillende generaties. Er zijn zo'n 55 appartementen waarvan er 45 bewoond zijn. Dat is een enorme groei sinds de oprichting van de coöperatie in 2016 toen door nog maar een handjevol mensen de locatie werd bewoond. 'Het ontstaan van de coöperatie zorgde voor reuring. Mensen werd aangeraden te verhuizen omdat niet zeker was of de coöperatie alles wel voor elkaar zou kunnen krijgen. Velen kozen voor zekerheid, een aantal gaf de coöperatie het voordeel van de twijfel!' aan het woord zijn Conny Visser-Oosterwijk en Nicolette Hetzler van Coöperatie Klooster&Buren.

De omgeving en het gebouw 't Olde Heem straalt een eigenheid uit: je ziet dat het ooit eerder een specifieke zorgbestemming heeft gehad maar dat het tegenwoordig een thuis en gezellige samenkomst biedt aan inwoners.

Coöperatie Klooster&Buren is van en voor de inwoners van de dorpen Kloosterburen, Molensrij, Kleine Huisjes, Kruisweg en Hornhuizen. Centraal in de visie staan leefbaar en vitaal zijn in

dunbevolkt plattelandsgebied. Nicolette: 'Waarin alles met elkaar is verbonden: leven, wonen, werken, zorg en cultuurbehoud. Dat kwam in het gedrang toen de toenmalige zorgorganisatie had aangegeven het pand 't Olde Heem te willen verkopen. De Stichting Sint Jan, de voorloper van de coöperatie, was in de gelegenheid om het pand te kopen. Na de aankoop van het vastgoed werd een van de eerste stappen de oprichting van de coöperatie. Toen is ook direct de

Kloosterburen (Groningen)

1.335 inwoners

Gemeente Het Hogeland:
48.006 inwoners

Samenwerkingsvorm
Coöperatie

www.kloosterburen.nl

formele organisatie opgezet:

- Stichting Sint Jan is eigenaar van het vastgoed en van de tuin van de boerderij.
- De coöperatie is verantwoordelijk voor een gezamenlijke uitvoering van zorg.
- De Beheerstichting beheert 't Olde Heem, is verhuurder van de ruimtes en zorgt voor het onderhoud.'

Van ons allemaal

Wat was eigenlijk de aanleiding om te starten met dit project? Conny en Nicolette: 'Een aantal ouders met kinderen met een licht verstandelijke beperking (Ivb) had behoefte aan woonruimte. Rondom 2012 kwamen appartementen in 't Olde Heem

in Kloosterburen leeg te staan. Dat was toen in handen van Philadelphia/Zonnehuis. De Stichting Sint Jan en Philadelphia/Zonnehuis zorgden ervoor dat acht mensen met een lvb terecht konden in een vleugel van 't Olde Heem. Een win-win: er was een fijne plek voor de mensen met lvb en Zonnehuis had minder leegstand. Naast mensen met een beperking wonen hier ook zelfstandige ouderen en jongeren, verhuren we atelierruimte, verhuren we de keuken aan een beginnend cateraar en heeft de pedicure een plekje. Ook horen we veel kindergeluiden want ook een kinderdagverblijf heeft hier een fijne plek. Kortom, heel veel mensen uit onze directe omgeving komen of wonen in 't Olde Heem.'

De coöperatie bestaat uit ongeveer 300 leden en 60 vrijwilligers. Naast 't Olde Heem, zijn de Nicolaaskerk (nu cultuurhuis), de kloostertuin en de boerderij door de coöperatie verworven. De thuiszorgorganisaties Buurtzorg en TSN bieden lichte zorg aan enkele bewoners van 't Olde Heem. Daarnaast is een eigen zorgteam dat bewoners begeleidt en 24-uurs zorg biedt. Via Mien Toentje krijgt een groep van 16 mensen dagbesteding. Zij onderhouden de tuin, het groen

'In de voorbereiding van toekomstplannen van Klooster&Buren denken en doen mensen vanuit verschillende achtergronden mee. Zoals een architect. Zij doen dit belangeloos'

rondom 't Olde Heem en op de boerderij en ze werken bij bedrijven in de buurt. 'Je merkt dat de inwoners van de vijf dorpen een grote betrokkenheid hebben bij onze coöperatie. De vrijwilligers spannen zich graag in. Wij, maar ook de bewoners en anderen, waarderen dat enorm. Het is echt van ons allemaal. We horen mensen vaak zeggen: 'Hier wil mijn moeder of vader graag wonen.' Ik denk dat het goed werkt omdat de coöperatie voor iedereen toegankelijk is. Mensen zijn welkom voor koffietoentje, breiclub, dammen of een concert. Een activiteit als samen koken & eten kan altijd rekenen op veel animo', aldus Nicolette.

Samenwerking

Wat vond de toenmalige gemeente De Marne van de komst van de coöperatie? 'Men was redelijk sceptisch omdat het zo'n veelomvattend project was. Anne Hilderink, die het hele project gestart is, is een geweldige netwerker en lobbyist. Ze weet mensen te mobiliseren en ze heeft overheden, fondsen en subsidieverstrekkers toch over de streep weten te trekken.' De Marne is inmiddels gefuseerd tot de gemeente Het Hogeland. Deze gemeente is een van de

grootste plattelandsgemeenten van Nederland. 'Dat merk je. Voor elk onderdeel of thema heb je te maken met een andere ambtenaar vanuit een ander domein. Als iets geregeld moet worden, weten we wel vaak wie we moeten hebben. Toch heeft een gemeente ook een stroperige kant. In ons pand zit een professionele keuken die een beginnend cateraar graag wil gebruiken. Vanwege concurrentiepositie ten opzichte van andere ondernemers moest zij een omgevingsvergunning aanvragen. Op zich logisch, maar dit kostte haar veel tijd en flink wat kosten voor de vergunning (legeskosten). Dat is zo zonde!'

Zonder wrijving geen glans

Samenwerken kan soms betekenen dat je het niet helemaal eens bent met elkaar. Wat zijn jullie ervaringen? 'Wat zo leuk is aan de coöperatie is dat er mensen van allerlei pluimage tussen zitten: van vrijdenkers en chaoten tot controlfreaks. Zolang je iedereen in zijn waarde laat en focust op de eigenschappen die de coöperatie vooruit kunnen helpen, krijg je heel veel voor elkaar. Tot nu toe lukt ons dat aardig. Drie jaar geleden is er een clash geweest; een compro-

mis lukte niet meer. Leden van de coöperatie hebben toen de handen ineen geslagen om het project weer in het juiste spoor te krijgen. Dat is gelukt omdat iedereen pal stond voor hetzelfde doel. Degenen die een andere koers wilden varen, zijn vertrokken en zijn nu zelf ergens anders hun eigen project gestart.'

Conny en Nicolette zijn gedeeltelijk betaalde krachten binnen de coöperatie. Zij zijn vijf ochtenden in de week aanwezig in 't Olde Heem. We maken een rondgang door het gebouw en de directe omgeving: 'Zoals je ziet, ligt alles heel dicht bij elkaar: de boerderij, de kerk en 't

Olde Heem. We onderhouden alles zelf, samen met onze vrijwilligers. Op 't Olde Heem liggen zonnepanelen van Hogelandster Energie Coöperatie: zij huren het dak voor een symbolisch bedrag. We doen mee omdat we ook graag bijdragen aan verduurzaming. In 't Olde Heem is een bibliotheek waarvan ook het dorp gebruik maakt. Bij ons gebouw staat een hele grote papiercontainer. Deze stond eerst bij de school maar daar werd teveel troep gemaakt. De school had niet genoeg mensen om het terrein om de container heen netjes te houden. Nu zorgt Mien Toentje ervoor dat alles netjes blijft. 50% van de opbrengst gaat

'De sticker van bejaardentehuis is nog niet helemaal weggepoetst maar daar werken we hard aan; er komen steeds meer mensen naar de activiteiten zoals samen eten en koffiedrinken'

naar de school en 50% gaat naar de coöperatie. Ook hebben we een klein winkeltje in het gebouw: de opbrengsten daarvan gaan terug naar de bewoners van Olde Heem in de vorm van koffie of een gezellig uitje.'

Zwarte cijfers

Dit brengt het gesprek naar de financiën: want hoe zorg je ervoor dat je 'in de zwarte cijfers' blijft? 'De belangrijkste bron van inkomsten is de verhuur van de appartementen: van bewoners maar ook van de sociale en zorgondernemers die hier hun plek hebben. Ook krijgen we inkomsten via de leden van de coöperatie. Daarnaast hebben we kleine inkomsten zoals de oogst van de tuin die we verkopen. We hebben de wens om een aantal grote projecten aan te pakken zoals een verbouwing van de gezamenlijke eetruimte en nieuwe vloerbedekking in het gebouw. Daarvoor zullen we waarschijnlijk fondsen aanschrijven om dat voor elkaar te krijgen. We proberen de kosten zo laag mogelijk te houden. Zogenaamde managementkosten hebben we niet: er is geen directeur en er zijn geen managers.

Eigen regie

Binnen de coöperatie Klooster&Buren werkt men met de visie dat ieder mens uniek is, eigen behoeften en wensen heeft, en de regie over zijn of haar leven heeft en houdt.

Luttenberg

Leven rondom de berg

Luttenberg (Overijssel)
2.200 inwoners

Gemeente Raalte
38.141 inwoners

Samenwerkingsvorm
**Plaatselijk Belang met naast
hen diverse belangengroepen**
www.plaatselijk-belang-luttenberg.nl

In het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug ligt Luttenberg (gemeente Raalte). Van oudsher is Luttenberg een agrarisch dorp. De in 2020 opgerichte voedselcoöperatie is daarvan een mooie weerspiegeling: zo'n 17 agrarische ondernemers (allen binnen een afstand van 10 km) leveren vanuit Museum De Laarman wekelijks hun fruit- en groentepakketten aan zo'n 38 gezinnen in het dorp. Dit agrarisch museum heeft recentelijk gekozen voor thema's als cultuur-voedsel en landschap.

Luttenberg heeft 2.200 inwoners. In het gesprek dat gaande is tussen Herman Holtmaat (Stichting Sportbelangen en Stichting Luttenbergwoont), Carla Schotman (Plaatselijk Belang), en Henny Huis in 't Veld (contactambtenaar gemeente Raalte) laat men vallen dat het dorp altijd al een hechte gemeenschap heeft gehad. 'Onze gemeenschapszin brengt ons ver. De afgelopen decennia hebben

we mooie gezamenlijke inspanningen geleverd. Om met twee voorbeelden te beginnen: in 2009 is een sportaccommodatie gerealiseerd en in 2013 is ons gemeenschapscentrum *Elckerlyc* vernieuwd.'

De sportaccommodatie ligt aan de rand van het dorp en heeft naast voetbal o.a. een openluchtzwembad, tennisbanen en beachvolleybal. 'De sportvereni-

gingen zijn met elkaar verbonden via de Stichting Sportbelangen Luttenberg. Deze stichting is eigenaar van het gebouw en, op twee velden na, het terrein. We onderhouden de accommodatie zelf: we kunnen hierbij rekenen op veel vrijwilligers. Dat was ook al zo tijdens de bouw van het gebouw en de aanleg van de terreinen. We hebben weleens meegemaakt dat op een zaterdag 100 mensen vrijwillig aan het werk waren. De oplevering in 2009 was met recht een kers op de taart: we waren allemaal trots!' Het resul-

taat plaveide de weg naar volgende projecten.

Kartrekkers, netwerkers en doeners

Wie heb je nodig om zo'n project voor elkaar te krijgen? 'Je hebt kartrekkers, netwerkers en doeners nodig. Daarvan hebben we wel wat in het dorp. Het lukt de meesten om door te verwijzen naar de juiste personen zodat je actief mensen kunt werven. Dat is handig want je hebt altijd iemand die weet hoe je subsidie verwerft of wat de beste weg naar de gemeente is.'

Voor alle projecten is geld nodig. Hoe pakt Luttenberg dit aan? 'Inmiddels weten we goed hoe we subsidie moeten aanvragen. We hebben al diverse Leader-subsidies ontvangen. Ook via de gemeente krijgen we gelden. Daarnaast zamelen we geld in bij dorpsbewoners.'

Initiatief vanuit inwoners

Henny: 'Mijn collega Truus Klein-Wolterink en ik horen vaak in een vroeg stadium wanneer vanuit Luttenberg een initiatief komt. Onze gemeente werkt op basis van initiatief: heb je als inwoners een (gedragen) initiatief, dan zijn daarvoor gelden beschikbaar. Vanuit de gemeente hebben we een faciliterende rol.

'Luttenberg is van oorsprong een katholiek dorp. Dat merken we ook aan de feesten die we hier in het dorp vieren zoals de kermis. Die is heilig!'

Dat past ook goed in de participatiegedachte: hoe kun je als

organisatie meehelpen, waarbij het belangrijk is om vooraf de verwachtingen naar elkaar uit te spreken.' Herman, Carla en Henk zijn tevreden met de inspanningen vanuit de gemeente: 'Een compliment voor hoe zij werken. Het contact is ook goed. Daarin is veel veranderd de afgelopen jaren. Een van de werkwijzen is 'met de raad op pad' waardoor de voltallige raad in het dorp komt. Ook denkt de gemeente actief mee, bijvoorbeeld over het onderwerp wonen. In Maria-Oord, een karakteristiek pand van een voormalige zorginstelling, wilde het dorp appartementen maken. Het lukte ons om een deel van het benodigde budget bij elkaar te krijgen. Een deel moesten we gaan lenen. Dit kon goedkoop wanneer de gemeente garant stond. Om dit mogelijk te maken heeft de gemeente in een vlot tempo een beleidskader gemaakt en geaccordeerd. Dat hielp enorm. Maria-Oord is gerealiseerd en de lening is in zes jaar afbetaald.'

LuttenbergWoont

Stichting LuttenbergWoont is namens het dorp initiatiefnemer bij Maria-Oord en bij andere woonprojecten. 'We zijn nu bezig met

een CPO-project: zelf bouwen via collectief particulier opdrachtgeverschap. We willen graag twaalf woningen voor starters. Hierover zijn we in gesprek met de gemeente als het gaat om bijvoorbeeld de gronden en met jongeren om te inventariseren wie straks mogelijk eigenaar wil worden. De grootste uitdaging op dit moment is het betaalbaar houden. We willen dat de starterswoningen niet duurder dan € 200.000 worden. Dat lijkt te gaan lukken.'

Thema's dorpsvisie

Aan alle initiatieven die Luttenberg oppakt, ligt een plan ten grondslag: de dorpsvisie. In de dorpsvisie zijn zo'n acht thema's beschreven en gewaardeerd met plannen voor de toekomst. Plaatselijk Belang heeft hierin de overkoepelende rol. Daar handelt het dorp ook naar. Het zijn de thema's: sport, onderwijs, zorg en welzijn, wonen, ondernemers, milieu en duurzaamheid, veiligheid en cultuur & toerisme. Op alle vlakken is de basis op orde en op sommige thema's heeft Luttenberg een plus gerealiseerd. 'We zijn trots op ons eerstelijnsgezondheidscentrum De Parel waarin diverse zorgaanbie-

‘Doordat gemeenschapszin is ingebakken in ons dorp, zoeken we elkaar actief op. Initiatiefnemers vertellen zelf wat zij doen. We hebben dorpskrant *Alleman* die wekelijks uit komt, we hebben facebook, we houden vergaderingen en we hebben jaarlijks onze ALV van Plaatselijk Belang waarin ook de overige initiatiefgroepen het dorp bijpraten. Allemaal wat meer formele kanalen maar we komen ook op andere manier aan ons nieuws: we hebben ook de kroeg en de sportkantine waar we komen!’

Luisteren

Een actief dorp, waarin heel veel lukt. Wat doet het dorp wanneer iets niet lukt of minder goed gaat? ‘Ach natuurlijk lukt bij ons ook niet alles. Een voorbeeld is de uitkijktoren die we aan de rand van het dorp bij een bos hadden bedacht. Daartegen kwamen bezwaren. We hebben daarnaar geluisterd en bedacht dat we het beschikbare geld anders gaan besteden. Wat we hiermee willen zeggen: zorg dat wat je doet, gedragen wordt door de bewoners. Om draagvlak te krijgen, is open communicatie heel belangrijk. Vertel wat je doet en laat zien bij wie mensen terecht kunnen in geval van vragen. Durf daarnaast ook de discussie met elkaar te voeren: in het dorp en met organisaties zoals de gemeente.’

24-uurszorg. Zodat het voor inwoners mogelijk wordt om bijvoorbeeld hun laatste levensfase ook in Luttenberg door te brengen. Dit zit allemaal nog in de planfase en dit vraagt tijd en open gesprekken: met bewoners, parochianen en met gemeente. We gaan dit graag aan!’

Plaatselijk Belang de spil

Binnen Luttenberg onderhoudt Plaatselijk Belang het contact met de gemeente. Naast Plaatselijk Belang zijn een aantal andere initiatiefgroepen: de eerder genoemde Stichting Sportbelangen Luttenberg en Stichting Luttenbergwoont maar ook de energiecoöperatie en een voedselcoöperatie. Hoe houden zij het ‘goede contact’ onderling?

ders samenwerken: huisartsen, fysiotherapie, verloskunde etc. Schuin tegenover het gezondheidscentrum is de basisschool gelegen. Deze school staat er meer dan 70 jaar en is onlangs helemaal opgeknapt. Rondom de school is een natuurlijk

‘We zeggen in Luttenberg nooit dat iets is mislukt: het proces is anders gelopen!’

schoolplein voor de ongeveer 200 kinderen. Het schoolplein is aangelegd door de ouders van deze kinderen.’

Een wens van Luttenberg is behoud van de katholieke kerk en 24-uurszorg in de bijgebouwen. Dat het liefst gecombineerd. ‘De katholieke kerk zal op termijn niet meer in actief gebruik zijn. Om daarop voorbereid te zijn, hebben we het gesprek gestart met de katholieke organisatie die de kerken in deze omgeving beheert. Wij zouden de kerk wel open willen houden maar dan met een andere bestemming:

Rekken Good veur Mekare!

In de Achterhoek, aan de grens met Duitsland, ligt het dorp Rekken. De slogan van Rekken luidt: ‘Good veur Mekare’. En dat is geen woord teveel: Rekken straalt gemeenschapszin uit en zet de schouders onder het toekomstbestendig maken van hun leefgemeenschap. In gesprek met Lotte Roos, Herman Aarnink, bestuursleden DorpsCoöperatie Rekken, Christel te Velthuis, Dorpsverbinder Rekken en Inge Waarlo, Dorpscontactpersoon bij de gemeente Berkelland.

In Rekken wonen van oudsher mensen met een katholieke geloofsovertuiging en mensen met een protestantse geloofsovertuiging. Beide groepen zijn ongeveer even groot. In het verleden hadden beide groeperingen

structuur van het dorp. Het dorp bestaat als het ware uit twee delen met ieder een eigen kerk. Aan de rand van het dorp bevinden zich instellingen voor jeugdetentie en verslavingszorg. Toch is er ook altijd een sterke band geweest tussen alle Rekkenaren. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het jaarlijkse bloemencorso, dat voor verbinding zorgt in het dorp en dat al 100 jaar gehouden wordt.

Tegenwoordig zijn de grenzen tussen katholiek en protestants vervaagd. Mensen wonen door elkaar, het geloof speelt een ondergeschikte rol en beide kerken staan leeg. Ook is er sinds eind vorige eeuw nog maar één

‘Vroeger was het een beetje tégen de gemeente, nu is het meer mét de gemeente’

hun eigen voorzieningen: kerk, school, verenigingen, winkels enz. Je ziet dat nog terug in de

Rekken (Gelderland)

1.300 inwoners

Gemeente Berkelland:

44.000 inwoners

Samenwerkingsvorm DorpsCoöperatie Rekken

www.info-rekken.nl

basisschool. Op dit moment is er veel animo in het dorp om samen te werken aan een aantrekkelijk Rekken. Het gevoel overheerst dat inwoners graag één dorp willen worden, bijvoorbeeld door meer samen te werken in verenigingen en andere organisaties en op het gebied van ontmoetingslocaties. De gesprekken over leefbaarheid in Rekken spelen al een aantal jaren. Het dorp zit nu duidelijk in de transitiefase. Op 1 januari 2021 is de DorpsCoöperatie Rekken (DCR) opgericht. De DCR zet zich in voor een leefbaar Rekken, dat wil zeggen een gezellig, actief, aantrekkelijk, leefbaar en veilig dorp met voldoende voorzieningen voor jong en oud.

Dorpendeal

In 2021 is een belangrijke stap

gezet door de DCR. In dat jaar sloot de DCR een zogenaamde dorpendeal af met de gemeente Berkelland en de provincie Gelderland. De dorpendeal is een instrument van de provincie waarbij gemeenten en dorpskernen kunnen aanhaken. De dorpendeal stimuleert inwoners

‘Samen zijn als Rekkenaren, je verbonden voelen met het dorp, je inzetten voor de gemeenschap, elkaar ontmoeten, dat vinden we heel belangrijk’

van dorpskernen om samen met de gemeente plannen te maken voor de doorontwikkeling van het eigen dorp. In de dorpendeal van Rekken zijn vier ambities opgenomen, nl. samenwerken, aantrekkelijk wonen, ontmoeten en kennis delen met anderen. Voor deze ambities is een bedrag van ruim drie ton beschikbaar gesteld door provincie, gemeente en DCR. Het gaat voor een belangrijk deel om ‘procesgeld’, dat wil zeggen

geld om plannen uit te werken en op haalbaarheid te toetsen. Maar ook voor de ontwikkeling van een website, het inhuren van een Dorpsverbinder en advies over de organisatiestructuur van de DorpsCoöperatie. Daarnaast investeren vrijwilligers uit Rekken 5.400 uren in de ontwikkeling van de plannen. De dorpendeal heeft een looptijd van twee jaar.

Samenwerken

Samenwerking tussen verenigingen, werkgroepen, vrijwilligers en inwoners is een belangrijk speerpunt in Rekken. Deze samenwerking is noodzakelijk vanwege het dreigende tekort aan bestuursleden en door de demografische veranderingen in het dorp. De belangrijkste speerpunten bij dit thema zijn: bestuurlijke vernieuwing, één aanspreekpunt, behoud van verenigingen en betere samenwerking. De DCR dient daarbij als aanspreekpunt voor verenigingen en werkgroepen, bijvoorbeeld bij belangenbehartiging en bij de ontwikkeling, coördinatie en uitvoering van plannen. De DCR heeft een Dorpsverbinder in dienst op parttime basis, die betaald wordt uit de dorpendeal. Zij ondersteunt de DCR en promoot het idee van

samenwerken in Rekken, tussen verenigingen, werkgroepen en vrijwilligers. Zij verleent ook individuele hulp aan inwoners. In het geval van hulpvragen op het gebied van zorg en welzijn wordt ondersteuning geboden door het ‘Voormekaar Team’ van de gemeente.

Aantrekkelijk wonen

Bestaande woningen in Rekken zijn over het algemeen groot en te duur voor starters op de woningmarkt. Vandaar het tweede speerpunt: aantrekkelijk wonen. Op dit moment wordt een plan uitgewerkt om de horecagelegenheden Kerkemeijer, een monumentaal en karakteristiek pand met café, feestzaal en winkeltje, te veranderen in een locatie voor 10 à 12 betaalbare woningen, waarbij café en winkel behouden worden. Doordat de mogelijkheden om nieuw te bouwen onlangs in de gemeente zijn verruimd, kunnen wellicht ook andere bestaande accommodaties omgebouwd worden tot woningen.

Ontmoeten

Rekken telt momenteel 17 locaties met accommodaties waarin diverse activiteiten plaatsvinden. De DCR wil dit aantal terugbrengen naar drie. Dit zou betekenen dat er een MFA komt, georiënteerd op sport en welzijn (MFA ‘t Asterloo), een MFA voor culturele activiteiten en ‘rouwen en trouwen’ (MFA Antoniuskerk) en een derde MFA voor toerisme, gastenkamers, en overnachtingsmogelijkheden voor pelgrims die op weg zijn van Münster naar Utrecht (MFA Kerk op ‘t Kip). Een deel van de overige accommodaties kan dan herbestemd worden voor bijvoorbeeld (betaalbaar) wonen. In de eerste fase van dit derde speerpunt wordt een uitgebreid haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd.

Kennis delen en leren van elkaar

Het vierde en laatste speerpunt betreft het delen van opgedane kennis met andere dorpen en gemeenten. Daarnaast wordt bij ieder speerpunt gemeten, hoe groot de impact is van de dorpendeal, onder andere door de inzet van alle vrijwilligersuren. Op die manier wordt het ‘lerend vermogen’ van de dorpen en gemeenten die meedoen aan de dorpendeal, versterkt.

Rol gemeente

De gemeente Berkelland heeft een Dorpscontactpersoon in dienst die de leefbaarheidvraagstukken uit Rekken ‘van buiten naar binnen in de gemeente’ brengt, en doorvertaalt naar collega’s die op de afzonderlijke beleidsterreinen werken. Leefbaarheidsvraagstukken zijn namelijk bijna altijd sectoroverstijgend. Dat betekent dat binnen het gemeentehuis ook minder sectoraal gedacht en gewerkt moet worden. Door deze manier

van werken wordt de Dorpscontactpersoon niet de eigenaar van de leefbaarheidvraagstukken uit de dorpen, maar zorgt zij ervoor dat collega’s die in een bepaald beleidsveld werken, het vraagstuk oppakken en zo nodig vertalen in college- en raadsvoorstellen.

In veel Berkellandse dorpen wordt – samen met gemeente en andere partijen – gewerkt aan een toekomstvisie. Bij de een in de vorm van een breed dorpsplan, bij de ander meer gericht op een bepaald vraagstuk (zoals ‘toekomst accommodaties’ of ‘zorg en welzijn’). Het werken met zo’n dorpsagenda helpt. De ambities en doelen voor de langere termijn worden er namelijk in aangegeven. De dorpsagenda is dus een soort van dorpsvisie. Per onderwerp kan vervolgens worden besproken wie de eigenaar of eigenaren zijn van het vraagstuk, en worden onderwerpen uitge-

sorteerd en geprioriteerd. Ook wordt besproken welke partijen nodig zijn om een vraagstuk aan te pakken. Daarnaast blijft in Rekken de DCR het platform waar alle verenigingen zich

‘Als dorpscontactpersoon van de gemeente ben ik ook sterk bezig met de verbinding tussen de verschillende beleidsvelden intern in het gemeentehuis’

kunnen melden, als ze ideeën of concrete plannen hebben om het dorp leefbaar en aantrekkelijk te houden. De DCR bewaakt de samenhang en ziet erop toe dat initiatieven elkaar versterken. Op deze manier hoopt de DCR dat Rekken een aantrekkelijk dorp blijft om te wonen, leven en werken.

Varsselder-Veldhunten

Delen is vermenigvuldigen

Varsselder-Veldhunten (Gelderland)
800 inwoners
Gemeente Oude IJsselstreek
39.500 inwoners
Samenwerkingsvorm
Vereniging Dorpsbelangen
Varsselder-Veldhunten
www.varsselderveldhunten.nl

Varsselder-Veldhunten, een hechte dorpsgemeenschap in de Achterhoek, blaakt van zelfvertrouwen. Met 800 inwoners is het een van de kleinere Goed voor Elkaar Dorpen, maar dat blijkt niet uit het aantal initiatieven en de professionele aanpak om het dorp leefbaar te houden. In gesprek met Wim Klompenhouwer, voorzitter Vereniging Dorpsbelangen Varsselder-Veldhunten, Like Immink, bestuur Dorpshuus en Karin Krijt-Garritsen, communicatiemedewerkster gemeente Oude IJsselstreek.

Het begon met een bankje op het kerkhof...

Varsselder-Veldhunten houdt van aanpakken. Het begon allemaal met een op het eerste oog eenvoudige vraag in 1997: Moet er een bankje op het kerkhof komen en heeft dat algemeen nut? Daarna kwamen de ontwikkelingen in een stroomversnelling. Onder de bezielende leiding van de Vereniging Dorpsbelangen Varsselder-Veld-

hunten (VDVV) werd het initiatief genomen om de afzonderlijke gebouwen van voetbalclub en schutterij samen te voegen en uit te breiden tot een gemeenschappelijk Dorpshuus voor alle verenigingen, organisaties, werkgroepen en inwoners in het dorp. Dat ging niet zonder slag of stoot, er speelden emoties mee zoals 'de eigen kantine gaat verloren'. Uiteindelijk resulteerde de aanpak in

een multifunctioneel, gezellig Dorpshuus met een multifunctioneel sportcomplex, waar alle inwoners en verenigingen unaniem zeer tevreden over zijn. Inclusief de mensen die aanvankelijk hun bedenkingen hadden. Het Dorpshuus wordt volledig gerund door vrijwilligers; er zijn geen betaalde krachten.

Kerk-nieuwe-stijl en Dorpshuus als kloppend hart...

Toen een aantal jaar geleden het kerkgebouw leeg kwam te staan, heeft de VDVV zelf aan alle inwoners gevraagd of men kerk-

gebouw en begraafplaats met haar cultuurhistorische en emotionele waarde wilde redden van de sloophamer en behouden voor de dorpsgemeenschap. Veel mensen reageerden daar positief op, en de Vereniging Kerkgebouw Varsselder-Veldhunten heeft de kerk teruggekocht. Op dit moment wordt gewerkt aan de uitvoering van het LEADER-project om kerkgebouw en Dorpshuus met elkaar te verbinden door middel van een energieleverende overkapping. Door voorzieningen te durven delen, kunnen beide gemeenschapshuizen elkaar zo versterken.

De kerk-nieuwe-stijl en Dorpshuus vormen het kloppend hart van Varsselder-Veldhunten, samen met de groene beleevingsruimte. Dit is een sociaal initiatief en een laagdrempelige plek waar kinderen leren omgaan met plant en dier. Een plek waar jong en oud samen bezig zijn en samen kennis delen. Een plek waar je als (school)jeugd leert kijken naar de natuur in de omgeving en het belang gaat inzien van biodiversiteit. Al deze ontwikkelingen worden gedragen en in stand gehouden door de inwoners zelf. Uiteraard gaan deze ontwikkelingen niet vanzelf.

Mensen staan niet in de rij om mee te doen, je moet draagvlak creëren. Dat ziet de VDVV, als spin in het web, als een van haar belangrijkste taken.

Kernwaarden

Varsselder-Veldhunten werkt vanuit een aantal kernwaarden. Een belangrijke kernwaarde is zelfwerkzaamheid: als dorp zelf je schouders eronder zetten. En dat kan alleen door samen te werken en gemeenschapszin te ontwikkelen. En wat ook belangrijk is: dat je trots bent op wat je bereikt hebt en dat je successen viert. Helaas heeft corona wel een deuk in deze kernwaarden geschoten en dus gaat het dorp nu weer aan de slag om mensen in beweging te krijgen. Je merkt dat mensen het drukker hebben dan vroeger, dus moet je mensen vaker persoonlijk benaderen. Vooral de invulling van bestuursfuncties van verenigingen en organisaties, is lastig. Misschien kan een Dorpscoöperatie dit probleem oplossen: je kunt dan voor meerdere verenigingen de bestuurlijke taken combineren. De coöperatie zou ook bijvoorbeeld een deel van het groenonderhoud van de gemeente kunnen overnemen, uiteraard tegen een passende vergoeding. Die opbrengsten

kun je dan weer gebruiken voor andere activiteiten in het dorp. Daarmee ontwikkel je een soort van dorpsconomie, waar ook spaargelden van verenigingen een rol in kunnen spelen. Belangrijk is wel dat de gemeente bij de oprichting van een Dorpscoöperatie de helpende hand uitsteekt met fiscale en juridische kennis. De komende jaren zullen uitwijzen of de oprichting van een Dorpscoöperatie in Varsselder-Veldhunten haalbaar is.

De verbinding met andere buurdorpen is ook een belangrijk thema voor Varsselder-Veldhunten. Inwoners uit naburige kerkdorpen komen naar de eettafel in

'We moeten aan beide kanten (inwoners en ambtenaren) er nog aan wennen dat inwoners initiatieven kunnen nemen'

het Dorpshuus, kinderen uit andere dorpen zitten op voetbal in Varsselder-Veldhunten en voor de boodschappen moet je naar andere plaatsen in de omgeving. Daarom is een veilige oversteek van de provinciale weg die langs het dorp loopt, belangrijk. Daarbij kijken gemeente en provincie vooral naar het aspect van verkeersveiligheid, terwijl de VDVV naast verkeersveiligheid ook de vitaliteit van de kern meeneemt. Beide aspecten zijn van belang bij het maken van een afweging voor een veilige oversteek. Daarnaast heeft het dorp nu intern te maken met gewijzigde ongewenste verkeersstromen binnen de kern als gevolg van gemaakte gemeentelijke keuzes.

Gemeente als gesprekspartner
 Het dorp wil graag een-op-een

een duidelijk is waar vertragen-
gen door ontstaan.

Als je als dorp niet gekend
wordt in belangrijke beslissin-
gen, dan belemmert je dat uit-
eindelijk in de verdere ontwik-

*‘Door eerst te delen, kun je
vervolgens vermenigvuldigen’*

keling van de leefbaarheid. De
VDVV werd bijvoorbeeld buiten-
spel gezet als gesprekspartner/
kandidaat over een ideale plek
als inbreidingslocatie voor won-
ingbouw. Dat belemmert nu
de bouw van nieuwe betaalbare
starterswoningen binnen Vars-
selder-Veldhunen. Bij de re-
constructie van de Hoofdstraat
verliep de samenwerking wel
goed: inwoners namen de ge-
meente in het voortraject veel
werk uit handen en brachten
veel praktische vakkennis in.
Maar deze vrijwillige inbreng
met een aanzienlijke besparing
in geld voor de gemeente werd

*‘De verenigingen zijn de
fundering van ons dorp en
vrijwilligers zijn de PK
onder de motorkap’*

niet op waarde geschat door de
gemeente. Een barbecue voor
de vrijwilligers was onbespreek-
baar. Dat voelde als een gebrek
aan waardering. Kortom, in de
samenwerking tussen gemeen-
te en dorpsgemeenschap zitten
nog wel verbeterpunten als het
gaat om gelijkwaardigheid. Want
samen kom je verder, daar zijn
gemeente en VDVV het hele-
maal over eens.

gesprekspartner zijn van de ge-
meente. Vooral de communicatie
met de ambtelijke organisatie
moet beter en sneller. Wanneer
de gemeente zegt dat ze haar

ner hebben in de VDVV en een
andere keer wordt deze als
lastig ervaren en is het ‘rupsje
nooit genoeg’. Terwijl het dorp
ervan overtuigd is dat je elkaar
nodig hebt bij de realisatie van
plannen waar de gemeente ook
bij nodig is, zoals woningbouw
in het dorp. Bij de ontwikkeling
van bouwplannen lopen de
belangen van grondeigenaren
en omwonenden soms uiteen,
waardoor het project vaak tijd
kost en niet soepel verloopt,
omdat alle inzichten getoetst
moeten worden aan geldende
kwaliteitscriteria. Het duurde
ook lang voordat het dorp
vergunning kreeg om de pilot
commerciële activiteiten in het
Dorpshuis te organiseren, ter-
wijl er in het dorp geen enkele
concurrent of kroeg is. Overig-
ens had die lange duur ook te
maken met het feit dat er enkele
bezwaren waren vanuit het dorp
die officieel gehoord moesten
worden. En dat kost nu eenmaal
tijd. Het is belangrijk om trans-
parant te zijn naar elkaar (dorp
en gemeente), zodat voor ieder-

*‘Je hebt twee opties: je
kunt alleen wonen in
het dorp of daarnaast
er ook leven. Dat laatste
maakt het wonen
mooier in mijn beleving’*

participatiebeleid wil verbete-
ren, dan zal ze vaker haar oor te
luisteren moeten leggen bij de
VDVV, die immers het dorp tot in
de haarvaten kent. De gemeente
wil daarnaast ook graag de stem
horen van de inwoners die het
niet eens zijn met de VDVV.

De indruk bestaat dat de ge-
meente het de ene keer handig
vindt dat ze een gesprekspart-

Zalk

Samen dingen regelen en doen

*Aan de oever van de IJssel ligt het dorp Zalk (gemeente Kampen).
Het dorp telt ongeveer 770 inwoners. Hier is ‘völle wille’ het uitgangs-
punt is in het dagelijks leven. Samen de dingen voor elkaar krijgen.
Het grote Multifunctionele Dorpshuis (MFD) ‘An de Steege’ is daar
een voorbeeld van. ‘We spannen ons allemaal in omdat we weten
dat het ons iets oplevert. We hebben zelf organiserend vermogen. Dat
viel ook gemeente en provincie op. De laatste heeft hierover ook een
podcast met ons opgenomen.’*

In de muziekzaal – die ook ge-
bruikt kan worden voor overleg
– zitten aan tafel: Julian Aarten
(gemeente Kampen – voorma-
lig wijkverbinder), Bram Eerkes
(beheerder MFD), Johan Boeve
(voorzitter dorpshuis en be-
trokken bij o.a. project groen-
onderhoud, sportvereniging,
woningbouwproject), Ray Haze
(voorzitter Dorpsbelangen, be-
trokken bij Duurzaam Zalk, sport,
buurtbus) en Lynette van Rooijen

(bestuurslid Dorpsbelangen, lid
Gebiedscoöperatie IJsseldelta
en coördinator van de dorps-
communicatie).

Dorpsclub
‘An de Steege’ is met recht een
knooppunt van verenigingen
en activiteiten in Zalk. Met het
risico dat we niet alles kunnen
noemen, huisvest het MFD:
een dorpshuis, een sportzaal
en kleedkamers, twee kantines

Zalk (Overijssel)
770 inwoners
Gemeente Kampen:
54.500 inwoners
Samenwerkingsvorm
Dorpsbelangenvereniging
www.hetdorpzalk.nl

(voor voetbal en het dorpshuis)
en een gezellige huiskamer op
de eerste verdieping. ‘Voordat
de bouw startte hebben we uit-
voerig de wensen van de gebrui-
kers opgehaald. Sommige ruim-
tes hebben een dubbele functie:
de sportzaal kan bijvoorbeeld
veranderen in een theaterzaal.
In 2016 leverden we een fan-
tastisch pand op waaraan heel
veel vrijwillige inzet is geleverd.
Omgerekend zo’n 300.000 euro.
Dat weten we zo nauwkeurig
omdat onze financiële commis-
sie dat heeft bijgehouden. De
huiskamer met bar is boven. Dit
is een plek van en voor Zalk. De

‘Wees als medewerker van de gemeente de verbinder tussen bewoners en organisatie’

inrichting is vanuit hergebruik of afkomstig uit woningen van Zalk. Prachtig!', aldus Johan en Bram.

Sinds enige tijd is er een DHL-servicepunt in het MFD. 'Als begin van emissiebeperking door op een centraal punt pakketten te ontvangen en eventueel per fiets in het dorp te verspreiden. Dit zorgt ook weer voor een sociale binding met het dorp. We willen dit later uitbreiden met bijvoorbeeld brood en andere producten die nu met busjes huis aan huis worden gebracht. Dan heeft het MFD een dorpsclub-functie.'

Bijdragen

De pedicure, de peuterspeelzaal, de fysiotherapeut, de zang-

‘Groenonderhoud doen wij net zo goed als de gemeente. Dat is geen verwijt maar dat komt omdat Zalkers direct belanghebbenden zijn van ‘onze’ stukjes grond’

vereniging, de muziekvereniging en de sportvereniging SVZ huren allemaal een deel van de ruimte. Daarmee heeft 'An de Steege' continuïteit aan inkomsten. 'Naast het pand is twee jaar geleden een camperplaats gemaakt. Dat heeft twee voordelen: de inwoners vinden het leuk dat er toeristen zijn en het levert het dorps huis inkomsten op. Het plan voor de camperplaats heb-

ben we door goede samenwerking met de gemeente heel snel voor elkaar gekregen.'

'We hebben in samenwerking met bijvoorbeeld de gemeente, al veel dingen voor elkaar gekregen. Daarnaast zijn alle inwoners die een vrijwillige bijdrage leveren aan hun omgeving, van hele grote waarde. We merken dat inwoners van Zalk graag kij-

ken naar wat wel mogelijk is. Zo hebben we een klusteam aan vrijwilligers dat elke maandag samenkomt. Zij helpen mee aan klusjes in het dorps huis maar ook bij mensen in het dorp. Inmiddels heeft dit team een eigen werkruimte en wat eigen materialen. Dat is goud waard!', aldus Bram.

Op het MFD zijn 250 zonnepanelen geplaatst vanuit Duurzaam

Zalk. 'Dit is van en voor Zalk. Verderop staan in de weilanden windmolens. Samen met Hattemerbroek en 't Zand ontvangt Zalk revenuen uit deze windmolens; deze gelden gaan naar Dorpsbelangen en zijn ten bate van het dorp' aldus Ray.

Onze droom

Wonen, werken en recreëren in een bruisend dorp. Dat is een volzin die past bij het Dorpsplan 2030 dat nu in ontwikkeling is. Lynette: 'We willen Zalk toekomstproof houden. Daarom maken we het dorpsplan. We hebben die mogelijkheid (in de vorm van subsidie) gekregen via de provincie Overijssel. Hierbij is het hele dorp betrokken – waarin we met name samenwerken in twee klankbordgroepen. Het mooie is dat hierin alle leeftijdsgroepen zitten. Dus ook de jongeren laten hun stem gelden: we zorgen ervoor dat we bij hun wereld aansluiten. Het dorpsplan ontstaat door maatwerk.'

In Zalk zit men nooit stil. Een aantal ambities voor de komende jaren is: Kleusien-museum, dorpswinkel met streekproducten en veldnamen aanbrengen op hekken, erven of huizen.

‘Denk in oplossingen en weet: regels zijn er om mensen te helpen en niet om te beperken’

'We pakken inderdaad veel aan omdat we daaraan veel plezier hebben. Het maakt Zalk zichtbaar. Wat we doen, delen we graag met anderen: kennis over en weer uitwisselen is belangrijk. We doen dat onder andere met de zeven kernen van Kampen waarbij ook de wijkverbinder

van de gemeente aansluit. We hebben met de gemeente een manifest opgesteld met daarin vijf speerpunten. Een gaat over de samenwerking tussen de gemeente en de zeven dorpen. Bijvoorbeeld dat de gemeente ook 's avonds wil overleggen aangezien vrijwilligers overdag vaak werken', licht Lynette toe. Vaak wel en (heel) soms niet. Zo opgesomd, lijkt het alsof Zalk met veel gemak de zaken voor elkaar krijgt. Is dat zo? Of strandt er ook wel eens een initiatief? Ray: 'Natuurlijk lukt het niet altijd. Blijkbaar is de tijd er dan nog niet rijp voor. Bijvoorbeeld: vanuit de gemeente kwam het initiatief om met de dorpen aan de IJssel en Rijkswaterstaat (RWS) te verkennen of het mogelijk is om (mobiele) aanlegsteigers te plaatsen in de IJssel. Zalk zag hierin wel muziek, RWS niet. Waarom werd niet duidelijk en dat is vervelend voor inwoners met ideeën. Zorg dat je als organisatie uitlegt waarom iets wel of niet kan.'

Johan vult hierop aan met een ander voorbeeld. 'Bij het verdwijnen van het oude dorps huis ontstond een raar stuk openbare ruimte met daarop onder andere een informatiebord en een brievenbus van PostNL. Dit wilden we verplaatsen en daarvoor was het onder andere nodig om een hoek met dorre struiken te verwijderen. Dat is openbaar groen en daarom namen we contact op met de gemeente. Dit zorgde uiteindelijk voor een overleg waaraan zo'n vijf gemeenteambtenaren aan tafel zaten en er dingen gebeur-

den die wij liever niet wilden!', aldus Johan.

Tip

Julian heeft dit proces meege maakt. 'De tip die ik heb aan collega-ambtenaren: denk over je eigen grenzen heen. Bedenk

‘In onze huiskamer nemen we wekelijks stamtafelgesprekken op en streamen die via onze website. Een soort DWDD. De muzikanten die optreden, rouleren tussen Hattem, Zwolle en Zalk’

wat de wens is van de bewoner en hoe jij of jouw gemeente daaraan een bijdrage kan leveren. Stel jezelf telkens de vraag: zit ik hier voor mijn vakgebied of voor onze inwoners? Dat werkt verhelderend.'

Uiteindelijk bleek deze hobbel toch nuttig te zijn: 'Mede hierdoor kwamen we met de gemeente in gesprek over groenonderhoud en zijn we als bewoners gestart met het lichte groenwerk binnen ons eigen dorp. Na een pilot met de gemeente bleek dat we er goed in slaagden om het werk te verzetten. We hadden over en weer vertrouwen in de samenwerking. Zalk heeft nu een vijfjarig contract afgesloten met de gemeente. Het mooie is dat het ons als dorp jaarlijks 9.500 euro oplevert: dit is bestemd voor het dorps huis', aldus Johan.

Dorpsvernieuwingsprijs 2022

Zalk is samen met Varsselder-Veldhunten en Luttenberg genomineerd voor de Dorpsvernieuwingsprijs 2022. Benieuwd wie nummers 1, 2 en 3 zijn geworden? Kijk dan op www.lvkk.nl

Laat het bruisen

Initiatieven uit de praktijk in een theoretisch kader geplaatst

DEEL 2

‘De lijm die we voor het papier-maché gebruiken, staat symbool voor de lijm waarmee we ons dorp tot dorp maken’

Overall waar mensen elkaar ontmoeten of in dezelfde buurt wonen, ontstaan processen zoals beschreven in de dorpsportretten in Deel 1 van deze uitgave. Kernwaarden als gemeenschapszin, diversiteit, aandacht en vitaliteit worden in alle soorten gemeenschappen beleefd, niet alleen in dorpen. Een gemeenschap heeft geen vaste voorgeschreven vorm, maar manifesteert zich op tientallen verschillende manieren, in straten, buurten, dorpen en wijken. Anders gezegd: de ontwikkelingen die in de dorpsportretten beschreven worden, zijn niet exclusief voorbehouden aan dorpen, laat staan aan ‘topdorpen’. Dat dat niet vanzelf gaat, is een ander verhaal.

In dit deel beschrijven we een aantal lijnen waarlangs deze ontwikkelingen geduid kunnen worden. We proberen antwoord te geven op vragen als: Welke thema’s zijn van belang vanuit het perspectief van de dorpsgemeenschappen? Hoe kunnen de verhoudingen tussen dorpen en gemeenten beter begrepen worden? Wat is de betekenis van deze ontwikkelingen in dorpen voor gemeenten?

Inwonersinitiatieven in drievoud

Het eerste wat opvalt als je de dorpsportretten leest, is dat ieder dorp bruist van de inwonersinitiatieven. Wanneer je daar op inzoomt blijkt dat deze initiatieven niet allemaal gelijk zijn. Groepen inwoners die een initiatief nemen, doen dat om heel verschillende redenen. Gemeenschappelijk kenmerk is dat ze allemaal gericht zijn op het zoeken naar en realiseren van verbinding. De manier waarop zal vaak weer heel verschillend zijn.

Drie soorten inwonersinitiatieven

Collectief inwonersinitiatief

Een collectief inwonersinitiatief richt zich op het verbinden van de gemeenschap: de relatie inwoner – inwoner. Centraal staat het collectieve, onbaatzuchtige handelen. Het gevoel van verbondenheid dat voorbij gaat aan afkomst, klasse, geloofsovertuiging, leeftijd en gender, vormt het gezicht van deze gemeenschappen. Hoewel we leven in een tijd waarin het ‘ik’ dominant is, zie je in veel gemeenschappen een sterke onderlinge betrokkenheid en de wil om iets voor elkaar te betekenen. Dat is wat anders dan activisme voor een beperkt doel. Collectieve gemeenschapsontwikkeling zet mensen en hun verbanden centraal, het is toekomstgericht en niet primair probleemgericht. Mensen dragen elkaar voorbij het idee van een autonoom individu dat puur uit eigen belang handelt. Ieder zoekt het goede leven in gezamenlijkheid, dichtbij in de eigen gemeenschap. Het collectieve perspectief ontstaat in de dialoog tussen mensen, in de zin van: ‘Wie het weet mag het zeggen en niemand is de baas’. Deze dialoog vormt de basis voor het handelen van de leden van de gemeenschap. Daardoor komt het alle leden van de gemeenschap ten goede, direct of indirect.

Publiek inwonersinitiatief

Het publieke inwonersinitiatief is gericht op de relatie tussen gemeenschap en overheid (gemeente) of maatschappelijke organisaties: de relatie burger – overheid staat hier centraal. Dit type initiatieven krijgt in de participatiesamenleving alle aandacht. De overheid ‘laat los in vertrouwen’ zodat inwoners de uitvoering van een aantal taken van de overheid over kunnen nemen. Het risico bestaat dat er hierdoor meegaande gemeenschappen ontstaan die passief reageren op beleid dat door de overheid vastgesteld is. Op zich hoeft daar niets mis mee te zijn. Een gemeenschap die een deel van het groenonderhoud van de gemeente overneemt tegen een passende vergoeding en met dat geld haar eigen gemeenschapsinitiatieven financiert, werkt wel degelijk aan de ontwikkeling van de eigen gemeenschap. Het is belangrijk dat de overheid en de gemeenschap eraan blijven werken dat het initiatief vanuit een oprechte intentie blijft bestaan.

Privaat inwonersinitiatief

Het private inwonersinitiatief zet zich in voor de belangen van een specifieke groep in de gemeenschap. De deelnemers bundelen als het ware hun privébelangen tot een groepsbelang. Denk bijvoorbeeld aan een groep mensen die een gedeelde woonruimte bouwt met gezamenlijke ruimtes voor recreëren, tuinieren of zorg. Ook zo’n initiatief komt voort uit de gemeenschap, maar de extra voorzieningen zijn exclusief voor de bewoners. Een ander voorbeeld is het initiatief van een zorgprofessional die genoeg heeft van het werken in een grote zorgorganisatie en voor zichzelf begint in een open inloop of zorghuis. Ook deze initiatieven krijgen het stempel ‘inwonersinitiatief’.

Vaak gaat het om complexe mengvormen van privébelangen, goed werk voor de gemeenschap, maatschappelijk betaalde zorg en gemeentelijke subsidies. Het zijn ‘sociale initiatieven’ met een mengvorm van privé- en publieke belangen. Een belangrijke vraag is hoe deze private inwonersinitiatieven zich verantwoorden aan de gemeenschap en/of overheid. Deze vragen zijn des te belangrijker omdat private inwonersinitiatieven zich vaak richten op mensen in kwetsbare posities en de kwaliteit van de geleverde zorg in een aantal gevallen vraagt tekens oproept.

Vanuit deze nadruk op verbinding kun je drie soorten inwoners-initiatieven onderscheiden. Je vindt ze in alle variaties terug in de dorpsportretten. Ze hebben alle drie hun specifieke kenmerken, zijn niet te classificeren als beter of slechter, maar vragen wel om een genuanceerde aandacht van dorpsgemeenschappen én van gemeenten.

Dorpsgemeenschappen en hun kwaliteiten

We leven in een tijd waarin vaak wordt beweerd dat mensen 'samenloos' zijn. Ogenschijnlijk overheerst het individualisme. Sommigen spreken zelfs van het tijdperk van de ik-tiran¹. Harry Kunneman sprak eerder van het 'dikke-ik': de mens die welvaart en geluk als ideaal ziet voor het eigen ik, zonder acht te slaan op de ander. Onze dorpsportretten laten een ander beeld zien. Zonder uitzondering betreft het gemeenschappen die werken aan hun eigen emancipatie en die geloven in de realisatie van het 'goede leven'. Die emancipatie is geen blauwdruk of momentopname, maar een proces, waarin iedere gemeenschap zijn eigen weg zoekt. Hoe verschillend ook, alle dorpen die we bezocht hebben, laten zich inspireren door een aantal kernwaarden. Die kernwaarden zijn dusdanig aantrekkelijk, dat ze dienen als een lichtbaken, waar de dorpsgemeenschappen hun koers op afstemmen. Geen jacht op kortetermijnsuccessen, maar doordachte visies en plannen, vaak gestart als droom, en al snel vertaald naar haalbare doelen voor het dorp.

Gemeenschap

Het begrip gemeenschap vraagt om een nadere duiding. Vaak wordt in deze uitgave gesproken over dé dorpsgemeenschap. De werkelijkheid is een stuk genuanceerder. Wanneer je aan jezelf

de vraag stelt, of je onderdeel bent van een gemeenschap, kom je tot een meervoudig antwoord. Iedereen maakt deel uit van een huishouden, een vriendenkring, een straat, een buurt, een dorp of stad, een vereniging, soms een professionele werkkring, zorg voor familie en burenen, of school en opleiding. In feite zijn dat allemaal gemeenschappen. Van sommige gemeenschappen ben je slechts een beperkte tijd onderdeel, zoals school of opleiding, aan andere gemeenschappen blijf je je hele leven verbonden, als je je hele leven op dezelfde plek blijft wonen. Deel uitmaken van een of meerdere gemeenschappen is dus in meerdere of mindere mate vloeibaar of tijdelijk. Het gemeenschappelijke is steeds de oriëntatie op de ander, niet het ik staat centraal, maar de onderlinge betrekkingen en afhankelijkheid.

Terug naar de dorpsportretten. Deze bevatten een aantal kernwaarden die als volgt zijn te groeperen:

1. Toekomstgericht denken

Bijna alle dorpen noemen toekomstgericht denken een van de belangrijke pijlers die het dorp dragen. De problemen en vraagstukken van de dag zijn weliswaar aanleiding om in actie te komen; echte verandering begint met toekomstgericht denken: Hoe willen wij dat ons dorp er over pakweg tien jaar uitziet? De toekomst is geen lot dat je overkomt. Het is een set van mogelijkheden, die de problemen van vandaag overstijgen en die nieuwe perspectieven bieden. Interessant is dat het toekomstgerichte beeld van het dorp ontstaat doordat inwoners gezamenlijk dat beeld creëren. Het is geen plaatje dat door een extern bureau ontworpen

wordt, maar het 'verhaal van de gemeenschap', veelal vlot getrokken door een dorpsraad, dorpsbelangenorganisatie of dorpscoöperatie.

2. Initiatieven die van waarde zijn voor de hele gemeenschap

Veel initiatieven in dorpen zijn van waarde voor de hele gemeenschap. Dat kan fysiek zijn of qua betekenis. Een dorpshuis bijvoorbeeld komt de hele gemeenschap ten goede als fysieke ontmoetingsplek, bron van samenwerking tussen verenigingen of plek waar jongeren en ouderen zich thuis voelen. Andere initiatieven richten zich op een kleiner deel van de gemeenschap, denk bijvoorbeeld aan een eetpunt voor senioren. Ook die groep voelt zich onderdeel van en omarmd door de hele gemeenschap.

Centraal staat dat de gemeenschap het vanzelfsprekend vindt dat men er is voor de ander. In dit geval inwoners die behoefte hebben aan elkaar ontmoeten en samen eten in het dorpshuis. Het eetpunt wordt daarmee van waarde voor de hele dorpsgemeenschap: het versterkt de kwaliteit van het intermenselijk handelen in het dorp.

3. Belang van samenwerking

Een van de kernwaarden die vaak genoemd wordt, is samenwerking. Samenwerking is meer dan alleen maar 'samen dingen zelf doen'. Samenwerken haalt kwaliteiten in iedereen naar boven en verbindt die met elkaar. Ontwikkelingen in dorpen zijn krachtig wanneer ze door meerderen gedeeld worden. En kwetsbaar wanneer de beweging om in actie te komen voor het dorp beperkt blijft tot één of enkelen. Of wanneer de activiteit puur gericht is op eigen belang. De kracht van samenwerking zie

je bijvoorbeeld bij het trainen en begeleiden van jeugd bij sportverenigingen en muziekgezelschappen, maar ook bij zorginitiatieven en energiecoöperaties. Ook dorpscoöperaties dienen het belang van de totale 'dorpshuishouding'. Vaak leidt dat zelfs tot een vorm van dorpsconomie, die niet gericht is op het maken van winst op zich, maar geld gebruikt als middel om sociaal-culturele en sociaal-maatschappelijke doelen te realiseren. Samenwerking is geen 'moeten', maar ontstaat door een welbegrepen afhankelijkheid van elkaar.

4. Eigenaarschap

Opvallend vaak komen we in de dorpsportretten het begrip eigenaarschap tegen. Veel dorpen zijn bezig met de vraag: Welk vraagstuk is van ons en welke onderwerpen liggen op het bord van de gemeente, provincie of maatschappelijke organisaties (woningstichtingen, welzijnsorganisaties, zorgaanbieders, onderwijs enzovoorts)? Is er misschien sprake van een gedeelde verantwoordelijkheid? In die zoektocht realiseren de dorpen zich dat steeds meer vraagstukken thuishoren in de eigen dorpsgemeenschap. De gemeenschap creëert als het ware een eigen ruimte, waarin zij de verantwoordelijkheid neemt voor talloze ontwikkelingen, zoals opvoeden en opgroeien van kinderen, welzijn en zorg voor ouderen, goed functioneren van verenigingen, een thuisbasis bieden aan nieuwkomers, scheppen van ontmoetingsmogelijkheden in een dorpshuis, creëren van nieuwe vormen van energie en vieren van belangrijke gebeurtenissen in het leven. Respect van buiten voor deze 'eigen ruimte' is essentieel om gemeenschap te kunnen worden. Ook de overheid en maatschappelijke organisaties hebben daarbij verant-

woordelijkheid voor de heelheid van gemeenschappen.

5. Binding aan waarden

Voor de overheid zijn vrijheid, gelijkheid en rechtmatigheid belangrijke uitgangspunten voor beleid. Dankzij deze overheidsvoorwaarden hebben lokale dorpsgemeenschappen de ruimte om waarden zoals gemeenschapszin, solidariteit, betrokkenheid en rechtvaardigheid te ontwikkelen. Goed voor jezelf zorgen omvat tevens de verantwoordelijkheid om goed te zorgen voor een ander. Je bestaat dankzij de gemeenschap. Of zoals de Afrikanen zeggen: Ubuntu: ik ben omdat wij zijn. Als het goed gaat met de dorpsgemeenschap, wil je erbij horen, en wil je ook een bijdrage leveren aan het lokale geluk. Je bindt je aan de lokale waarden. Iedere dorpsgemeenschap die we gesproken hebben, ontwikkelt een eigen set van waarden, die zorgen voor een eigen identiteit in het dorp. Deze waarden zorgen voor verbindingen in de lokale gemeenschap.

6. Heelheid

Inwoners hebben ieder verschillende kwaliteiten en verschillen ook qua inkomen, gezondheid, sociale achtergrond, opleiding, bezit. In veel dorpsportretten komt naar voren dat het dorp van iedereen is. Goede voorbeelden van werken aan gemeenschapszin nemen toe. Ze vormen een tegenhanger voor degenen die zeggen dat 'de ander het maar moet doen'. En met de ander wordt dan vaak bedoeld: de vrijwilliger in het dorp, of de gemeente of de betaalde medewerkers van beroepsorganisaties. Veel initiatieven in dorpen zijn gericht op het herstellen van de eenheid in het dorp. Op het aanwakkeren van het gevoel dat je elkaar nodig hebt om het dorp in

de toekomst leefbaar te houden. Met die oproep start de heelheid in het dorp: het besef dat iedereen ertoe doet. De dorpsportretten laten zien dat het juist de verschillende kwaliteiten van inwoners zijn die de basis vormen voor een gemeenschappelijke toekomst. Of zoals iemand zei: 'Om een mooie carnavalswagen te bouwen heb je 20 mensen nodig die weliswaar ieder voor zich een stukje van de wagen kunnen maken, maar die niets kunnen zonder de anderen. Dat geldt ook voor de leefbaarheid in ons dorp. En de lijm die we voor het papier-maché gebruiken staat symbool voor de lijm waarmee we ons dorp tot dorp maken.' Mooier kun je de heelheid van het dorp niet omschrijven.

7. Identiteit

Identiteit wordt vaak gebruikt als begrip om de verschillen tussen groepen mensen te benadrukken. Als je de dorpen die in deze uitgave geportretteerd worden vraagt wat identiteit voor hen betekent, krijg je heel een heel ander beeld. Dan krijg je antwoorden in de zin van: 'Wij zijn aanpakkers, wij zorgen dat er niemand buiten de boot valt, wij doppen onze eigen boontjes, wij maken ons druk om de leefbaarheid in ons dorp, wij werken aan een toekomstbestendig dorp, wij willen verbinding in het dorp.' Vaak uitgesproken met enige trots: 'Kijk eens, hoe mooi de dorpskern erbij ligt; we hebben het hier goed voor mekaar; we weten wat we willen; we vinden het gezellig om elkaar te ontmoeten.' Opvallend vaak hoorden we onze gesprekspartners in de dorpen positief spreken over nieuwkomers in het dorp, waarbij het niet van belang was of de nieuwkomers van westerse of niet-westerse komaf waren. De terugkeer van het 'wij' heeft blijkbaar ingezet.

Gemeenschapsvorming

In bovenstaande kernwaarden speelt het begrip gemeenschap een belangrijke rol. Hoe ontstaat gemeenschap? Hoe kun je een gemeenschap karakteriseren en herkennen?

Een gemeenschap ontstaat wanneer mensen hun kwaliteiten met elkaar delen. Ieder individu heeft kwaliteiten tussen de oren, in het hart en in de handen. Door het delen van kwaliteiten bij het opstarten van een plan, project of activiteit, ontstaat gemeenschap.

Vraag aan een willekeurige groep van 100 mensen welke kwaliteiten ze hebben in hoofd, handen en hart, en er ontstaat een uitgebreide 'menselijke gereedschapskist' om een mooi gemeenschapshuis te bouwen, een goede dagvoorziening te realiseren, of een goed renderende coöperatie te starten. Het delen van kwaliteiten en opvattingen over wat goed is voor een gemeenschap, gaat niet vanzelf maar vraagt om communicatie en gesprek tussen mensen in een gemeenschap. Dat gesprek moet georganiseerd worden.

De vanzelfsprekendheid waarmee levensbeschouwelijke tradities de mensen tot diep in de jaren zestig van de vorige eeuw met elkaar verbond, ligt al lang achter ons. In plaats daarvan groeide een cultuur van individualisme, 'ieder voor zich, god voor ons allen', en nadruk op zelfredzaamheid. Er lijkt echter een keerpunt te zijn: in veel dorpen en wijken zien we een nieuwe cultuur ontstaan van zorg voor elkaar, samenwerking en binding door idealen. Je ziet dit aan de opkomst van zorginitiatieven, dorps- en energiecoöperaties, nieuwe vormen van verenigings-

leven, gezamenlijke opvang van kinderen, maatjesprojecten enz.

Belangrijke kenmerken van een gemeenschap zijn inclusief denken (niemand uitsluiten), belangstelling hebben voor mensen met een andere opvatting, en het zoeken naar waarden die verbinden, zoals opkomen voor elkaar, uitsluiten van risico's voor kwetsbare mensen in de gemeenschap, bescheidenheid over je eigen kunnen, samen successen vieren, en handelen vanuit de gedachte: wat goed is voor de ander, is ook goed voor mij.

In iedere gemeenschap leven mensen die door een ervaring met onrechtvaardigheid sceptisch of negatief zijn over de ideeën van een inclusieve gemeenschap. Deze mensen houden zich afzijdig, wantrouwen jan en alleman, en vertonen soms bozig gedrag. Voor een brede dialoog in gemeenschappen is het essentieel om ook deze groep mensen te 'raken', dus niet af te wijzen of te veroordelen. Ervaringen elders wijzen uit dat deze mensen vaak uitstekende teamspelers worden, als ze uitgedaagd worden op de kwaliteiten die zij hebben.

Dorpsondersteuner en dorpscontactambtenaar

In een aantal dorpsportretten wordt uitdrukkelijk de rol van de dorpsondersteuner of dorpsverbinder (van het dorp) en de dorpscontactambtenaar (van de gemeente) genoemd. Dorpsondersteuners (of dorpsverbinders, voor het gemak gebruiken we de functienaam dorpsondersteuners) werken in opdracht van het dorp. Zij zijn het vertrouwde gezicht en aanspreekpunt voor inwoners. De invulling verschilt per dorp. Gemeenschappelijk is dat de dorpsondersteuners altijd

een spin in het web zijn: zij coördineren, signaleren, adviseren en ondersteunen. Soms zorgen de dorpsondersteuners ervoor dat vraag en aanbod van informele en formele zorg aan elkaar worden gekoppeld. Of helpen zij inwoners bij het stellen van vragen aan officiële instanties en staan zij hen bij in hun relatie tot de gemeente, zorg- en welzijnorganisatie of andere professionals. Een dorpsondersteuner kan ook vooral bezig zijn met het verbinden van verenigingen, vrijwilligersorganisaties en op die manier meewerken aan een stevig sociaal fundament in het dorp. Een dorpsondersteuner werkt altijd onder regie van het dorp. Het is een functie die gekenmerkt wordt door dienstbaarheid en bescheidenheid.

Om het contact tussen dorp en gemeente te verbeteren zie je in steeds meer gemeenten de functie van dorpscontactambtenaar. Ook deze functie kent verschillende benamingen, zoals gebiedsmakelaar of dorpsregisseur. Gemeenschappelijk is dat de dorpscontactambtenaar het directe aanspreekpunt van het dorp naar de gemeente is. Bovendien is de dorpscontactambtenaar degene die ervoor zorgt dat vragen vanuit het dorp binnen de gemeente bij de juiste beleidsafdeling en medewerker terecht komen. Een verbinder binnen de gemeente dus die ervoor zorgt dat vragers niet van het kastje naar de muur gestuurd worden, dat er altijd één aanspreekpunt is voor het dorp.

'Stem van het dorp'

Een vraag die vaak gesteld wordt: in hoeverre spreekt de dorpsbelangenorganisatie of de dorpsraad namens het hele dorp? Welke rol heeft de dorpsraad, welke zou ze moeten hebben? Uit een onderzoek

naar de functies van Bewoners-OverlegOrganisaties, uitgevoerd door Tine de Moor, blijkt dat dorpsraden vier rollen kunnen hebben: aanjager, belangenbehartiger, verbinder en adviseur.² In de praktijk is er vaak sprake van een mengvorm van deze rollen, passend bij het vraagstuk of de situatie. De vraag naar de legitimering van de dorpsraad ('Spreekt de dorpsraad namens alle inwoners?') duikt met name op wanneer er vraagstukken aan de orde zijn waarover de meningen in het dorp sterk uiteenlopen. Dorpsraden vragen zich af of zij wel voldoende iedereen vertegenwoordigen, of hun draagvlak groot genoeg is. Tegenstanders verwijtten de dorpsraad vriendjespolitiek of het dienen van eigen belang.

Leden van een dorpsraad worden doorgaans niet gekozen. Dus een dorpsraad is geen representatief of democratisch orgaan zoals de gemeenteraad. De dorpsraad bestaat meestal uit een groep gemotiveerde inwoners die zich willen inzetten voor de leefbaarheid van het dorp. Besluitvorming vindt niet plaats op basis van stemmen, maar op basis van inhoudelijke argumenten. Kenmerkend is dat er zoveel mogelijk gestreefd wordt naar overeenstemming, consensus, zo constateerden we in de gesprekken met de dorpen. In die gevallen waarin consensus niet haalbaar is, is het belangrijk dat de dorpsraad oor en oog heeft voor minderheidsstandpunten, en deze ook vermeldt bij de besluitvorming. In die zin ontwikkelt de dorpsraad zich meer en meer tot een 'gespreksplatform', waarop de diverse meningen in het dorp elkaar ontmoeten en waar vervolgens een dialoog plaatsvindt over het meest wenselijke besluit. Met respect

voor afwijkende meningen en minderheidsstandpunten. Deze ontwikkeling binnen dorpsraden en dorpsbelangenorganisaties tot gespreksplatform blijkt overigens ook uit het onderzoek van Tine de Moor.

In het geval van een dorpscoöperatie of een dorpsbelangenorganisatie waar inwoners lid van kunnen worden, liggen de kaarten anders: daar nemen de leden besluiten, meestal ook op basis van overeenstemming. Wanneer meningen uiteenlopen, kan er gestemd worden en beslist de meerderheid. Hoewel, ook daar is het verstandig om minderheidsstandpunten serieus te nemen.

Je zou kunnen zeggen dat de vraag of het hele dorp zich gekend voelt bij besluitvorming, afhankelijk is van de kwaliteit van de dialoog die gevoerd is over het onderwerp. Heeft iedereen de kans gehad zijn of haar mening tijdig in te brengen en toe te lichten en wordt er respectvol omgegaan met afwijkende meningen?

Gemeenten uitgedaagd

Het bruist in de samenleving. Burgers, collectieven en ondernemers nemen het heft in handen, zo blijkt uit de dorpsportretten. Ook gemeenten willen zich verhouden tot deze ontwikkelingen. De vraag is of het huidige repertoire van de overheid (gemeenten)³ voldoende is. Op welke manieren moet of kan de gemeente het contact met de samenleving vormgeven?

In de contacten tussen burgers en overheid, tussen inwoners en gemeenten, kunnen we een onderscheid maken tussen drie verschillende manieren van handelen en samenwerken door de overheid:

1. de communicatieve overheid: bij vraagstukken die zich daarvoor lenen in dialoog gaan met burgers: communicatieve sturing.
2. de regelgestuurde overheid: beleidsregels opstellen om vraagstukken die spelen in de samenleving aan te pakken: regelsturing of beleidssturing
3. de autoritaire overheid: directieven uitvaardigen: autoritaire sturing

Let wel: het gaat hier om een onderscheid in rollen die de gemeente kan innemen om vraagstukken in de samenleving op te pakken. Ze zijn alle drie belangrijk om optimaal verkeer tussen inwoners en gemeenten, tussen burgers en overheid mogelijk te maken. De gekozen rol moet passend zijn. Soms is een mengvorm het beste.

Voordat we dieper ingaan op deze drie rollen, is het nuttig om het begrip eigenaarschap verder te duiden. Uit de dorpsportretten blijkt dat het belangrijk is om vast te stellen wie de eigenaar is van een vraagstuk dat speelt in het dorp. Is dat de dorpsgemeenschap? Of de gemeente? Of staan beide aan de lat? In veel gevallen is er sprake van een tandem: gemeente en gemeenschap zitten samen op de fiets, maar soms zit het dorp voorop en soms stuurt de gemeente.

Eigenaarschap

Voor de gemeente is het belangrijk om te weten welke rol van haar gevraagd wordt: de communicatieve, de regelgestuurde of de autoritaire rol. Een belangrijk hulpmiddel om de goede keuze te kunnen maken is de vraag beantwoorden: wie is de eigenaar van het vraagstuk dat op tafel ligt?

Grofweg is er een **drietal vraagstukken en activiteiten** te onderscheiden:

Gemeenschap is eigenaar

De dorpsportretten bevatten regelmatig voorbeelden van vraagstukken en activiteiten die echt van de gemeenschap zijn: bijvoorbeeld de behoefte van verenigingen om samen te werken. Dit is een vraagstuk dat thuishoort bij de gemeenschap. De gemeente heeft bij dit vraagstuk een **communicatieve rol**: zij denkt mee, maar bepaalt niet. In een enkel geval is er sprake van een lichte gemeentelijke bemoeienis. Bijvoorbeeld wanneer een dorpsgemeenschap een eetpunt voor senioren wil starten (eigenaarschap ligt bij de gemeenschap), maar aan de gemeente een startsubsidie vraagt voor de aanschaf van pannen, borden en bestek. In dat geval is er sprake van een eenmalige gemeentelijke ondersteuning, terwijl het initiatief verder volledig in handen van de dorpsgemeenschap blijft. De activiteiten in deze categorie zijn te typeren als gemeenschapsactiviteiten, oftewel collectieve inwonersinitiatieven zoals elders in deze uitgave beschreven.

Gemeente en gemeenschap delen eigenaarschap

Er zijn veel vraagstukken en activiteiten waar de gemeenten eigenaar van zijn. Steeds vaker betrekken zij de gemeenschap bij invulling en vormgeving van plannen. Denk bijvoorbeeld aan het ruimtelijk mogelijk maken van een woningbouwplan. De gemeenschap komt met een initiatief, de gemeente heeft de expertise en middelen om het plan ruimtelijk en juridisch mogelijk te maken. De gemeente moet haar best doen om inwoners en initiatiefnemers van het bouwplan te betrekken bij de invulling

en uitwerking van het bouwplan. Immers: uiteindelijk zullen mensen uit het dorp in die woningen gaan leven en zij weten vaak het beste hoe de woningen kunnen bijdragen aan het goede leven in het dorp. Hoe de huizen een thuis kunnen worden. Bewoners moeten hun best doen om opbouwend in contact te blijven met de gemeente.

Een ander voorbeeld is de aanpassing van een onveilige verkeerssituatie, bijvoorbeeld van een drukke verkeersweg die dwars door een dorp loopt. De inwoners van dat dorp weten vaak goed aan te geven waar het knelt en hebben praktische kennis hoe het vraagstuk aangepakt kan worden. Bij deze vraagstukken heeft de gemeente een **beleids- of regelgestuurde rol**. De manier van communiceren en samenwerken bij dit type vraagstukken kan getypeerd worden als co-creatie of burgerparticipatie. Immers, inwoners en gemeente participeren samen in het vormgeven van beleid of uitvoeringsplannen. De gemeenteraad beslist uiteindelijk.

Gemeente is eigenaar

Tot slot zijn er vraagstukken en activiteiten die volledig tot de taak van de overheid behoren. De gemeente neemt vanuit haar autonome verantwoordelijkheid de beslissingen. Denk bijvoorbeeld aan aanleg en onderhoud van rioleringen, of de uitgifte van paspoorten en rijbewijzen. De rol van de gemeente bij deze vraagstukken valt onder de **autoritaire overheid**.

Toelichting op de drie rollen

1. De communicatieve overheid

In haar rol als communicatieve overheid plaatst de gemeente zich als partner naast de dorpsgemeenschappen. In deze rol is

de overheid niet langer 'in the lead'. Regels spelen geen of een ondergeschikte rol. Er is sprake van gelijkwaardigheid van partijen, en *deregulering*: het overboord zetten van regels. Omdat inwoners en gemeenten elkaar als gelijkwaardige partners treffen, speelt de politiek in strikte zin geen rol. Er is dus sprake van *depolitisering*.

Een ander element is de overlegvorm. Inwoners en gemeenten voeren een dialoog met elkaar, waarbij het gesprek gericht is op overeenstemming. Bij deze manier van communiceren passen geen regels en contracten: er is sprake van *desorganiseren*. Een gemeenschap beschikt over veel kennis en is een gelijkwaardige gesprekspartner voor de overheid.

Voor de duidelijkheid: de communicatieve rol van de overheid komt niet in plaats van de autoritaire en/of regelgestuurde rollen. De rol is een aanvulling op het repertoire. Welke rol de overheid inzet (anders gezegd: welke rol de gemeenschap wenselijk vindt), wordt bepaald door de aard van het vraagstuk dat aan de orde is. Bij onderwerpen waarvan de overheid eigenaar is, passen de autoritaire of regelgestuurde rol; bij onderwerpen waar de gemeenschap eigenaar van is, past uitsluitend de communicatieve rol.

2. De regelgestuurde overheid

Naast de rol van de autoritaire overheid bestaat de rol van de regel- of beleidsgestuurde overheid. Hieronder vallen beleidsplannen en het creëren van goede voorwaarden voor welzijn en welvaart voor iedereen. Vandaar de term regelgestuurde overheid. Basis voor het uitoefenen van deze rol zijn waarden als vrijheid, gelijkheid, rechtvaardigheid

en rechtmatigheid. Deze komen tot uiting in regels voor ruimtelijke ordening, beheer en onderhoud van de openbare ruimte, en uitvoering van taken op het sociaal domein. De overheid verwacht dat burgers zich houden aan de regels die zij opstelt. Om draagvlak te creëren worden burgers nadrukkelijk betrokken bij het opstellen van deze regels en het beleid dat daar aan ten grondslag ligt. De overheid neemt weliswaar de uiteindelijke beslissing over beleid en regels, maar burgerparticipatie is – vanuit het oogpunt van kwaliteit van beleid en draagvlak voor beslissingen – wenselijk en nuttig. Veel interactie tussen dorpsgemeenschappen en gemeenten speelt zich af op dit niveau.

De regelgestuurde overheid wordt vaak door burgers benaderd vanuit eigenbelang. De regelgestuurde overheid ontmoet burgers vooral in hun rol als consumenten. Consumenten die vooral bezig zijn met de vraag: Wat is het voordeel voor mij? Omdat iedereen elkaar te slim af wil zijn, moet alles in contracten en regels worden vastgelegd. De gemeenteraad is het democratisch gekozen orgaan dat uiteindelijk beslist.

3. De autoritaire overheid

Vanuit deze overheidsrol garandeert de overheid orde en zekerheid voor burgers. Deze rol leunt sterk op de grondwettelijke basis. Iedere burger heeft recht op bescherming door de overheid. Onder deze overheidsrol kunnen we ook de gebods- en verbodsbepalingen en de handhavende rol van de overheid rekenen, zoals het garanderen en borgen van de sociale grondrechten voor alle burgers. Denk daarbij aan zaken als de politie, rechtsspraak, onderwijs, en het heffen van belastingen. Wetge-

ving en uitvoering realiseert de overheid relatief autonoom: de verkiezingen zijn een (belangrijk) moment voor de burger om invloed uit te oefenen op de invulling van deze rol door de overheid.

Samenwerking tussen dorpsgemeenschappen en gemeenten

Uit de dorpsportretten blijkt een grote behoefte aan goede samenwerking tussen gemeenten en dorpsgemeenschappen. De vorm en inhoud van de samenwerking varieert naargelang het vraagstuk dat aan de orde is. Met name het onderscheid tussen de regelgestuurde en de communicatieve rol van de gemeente is relevant in het contact met dorpsgemeenschappen. Een goede invulling van deze rollen kan misverstanden en verkeerde verwachtingen over en weer voorkomen.

Om dat nog concreter in te vullen, volgt aan het slot van deze uitgave een tweeluik met tips voor dorpsgemeenschappen en gemeenten.

¹Éric Sadin, Het tijdperk van de Ik-tiran. Het einde van een gemeenschappelijke wereld. Amsterdam, 2021.

²De functies van bewonersoverlegorganisaties in een veranderende samenleving. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van de LVKK, onder auspiciën van Tine de Moor, 2018.

³De begrippen overheid en gemeenten worden door elkaar gebruikt. Zo ook de begrippenparen 'inwoners-gemeente' en 'burgers-overheid'.

Bij dit hoofdstuk is gebruik gemaakt van een aantal bronnen die zijn uitgegeven door de gemeente Peel en Maas:
- Zelfsturing 3.0; 15 Jaar Gemeenschapsontwikkeling door Zelfsturing in de gemeente Peel en Maas (2017)
- Geert Schmitz, Krijg de Geest. Over bezielde gemeenschappen en betrokken bestuur (2020).

Voor het onderdeel 'Inwonersinitiatieven' is gebruik gemaakt van de publicatie 'Uw initiatief past niet in ons kader! En wat doen we nu?'. Uitgave met medewerking van de provincie Limburg (2019).

Drie verschillende perspectieven

Van de overheid: Seeing like a State

Tot aan de eeuwwisseling was het vooral de lokale overheid die initiatieven nam om aandacht te besteden aan leefbaarheid in de dorpskernen en het welzijn van haar inwoners. De gemeenten besteedden veel aandacht aan het betrekken van inwoners bij de uitvoering van projecten gericht op versterking van de leefbaarheid. De termen 'voorlichting', 'draagvlakverbreding' en 'stimuleren betrokkenheid' werden veelvuldig gebruikt. De gemeenten waren de beslissende actoren in het speelveld van burgers en overheid. De Amerikaanse onderzoeker James Scott introduceerde de uitdrukking 'Seeing like a State' om de dominantie van overheden aan te geven die plannen bedenken voor verbetering van de samenleving, zonder voldoende rekening te houden met de kennis van mensen en hun samenlevingsverbanden. Seeing like a State is ook van toepassing op de beleidsgestuurde aanpak van gemeenten tot aan de eeuwwisseling. De burger werd weliswaar ontdekt, maar speelde nog geen wezenlijke rol van betekenis.

Van de burger: Seeing like a Citizen

Rond de eeuwwisseling breekt het besef door dat inwoners eigen verantwoordelijkheid willen nemen voor de leefbaarheid in hun dorpskernen. Inwoners herontdekten als het ware dat zij de basis vormen van de samenleving. Je ziet dat terug in de portretten van de elf dorpen in deze uitgave. Het perspectief van de burger wordt dominant: 'Seeing like a Citizen' (uitdrukking van socioloog J. Gaventa). Er ontstaat een andere verhouding tussen burgers en overheid, tussen dorpen en gemeenten. Dorpen stellen hun eigen ontwikkelingsvisies op, definiëren projecten en bekijken per project of ze het zelf uitvoeren of dat er ondersteuning van de gemeente nodig is. Die projecten zijn van materiele of sociale aard. Bijvoorbeeld ontwikkeling en beheer van vastgoed, maar ook samenwerking tussen verenigingen en organisaties.

Van de gemeenschap: Seeing like a Community

De laatste jaren komt de inwoner – inwoner relatie in de dorpen steeds centraler te staan. Er komt een grotere nadruk op de gemeenschap, het collectief, te liggen. Het begrip verantwoordelijkheid wordt meer en meer gekoppeld aan het collectief van de gemeenschap. Verantwoordelijkheid wil niet langer zeggen dat je iets doet voor je eigen bestwil, maar dat je je inzet voor de leefbaarheid in je dorp omdat je onderdeel uitmaakt van de dorpsgemeenschap, de buurt of de vereniging. Inwoners kijken naar de leefbaarheid in hun dorp door de ogen van de gemeenschap: 'Seeing like a Community'. Inwoners bepalen de dorpsagenda en maken een scherp onderscheid tussen wat ze zelf kunnen oppakken en voor welke onderdelen ze hulp en ondersteuning van de gemeente of maatschappelijke organisaties nodig hebben. Voor een aantal vraagstukken is de gemeente eerder partner dan beleidsbepaler.

Tweeluik

Gemeenschapskracht is de positieve energie die vrijkomt als mensen elkaar helpen om gezamenlijke doelen te bereiken. Waarbij ze middelen en kwaliteiten samen delen. Als de kracht van de gemeenschap gaat bloeien, in samenspel met de gemeente, worden de leefbaarheid en sociale samenhang in een dorp duurzaam versterkt. Dit levert een waardestijging op, die niet in geld is uit te drukken. De dorpsportretten geven een inkijkje in hoe breed en divers dit kan zijn.

Het zou mooi zijn als deze beweging kan blijven groeien! De start van een nieuwe raadsperiode of een nieuw dorpsplan is een mooi moment om het samenspel in de kracht van gemeenschappen een extra impuls te geven. Hieronder geven we in tweeluik-vorm tips voor gemeenschappen en voor gemeente(raden). De tips zijn bedoeld als inspiratie. Met oog voor wat passend is: de voorgeschiedenis en de situatie zijn in elk inwonersinitiatief, elk dorp, elke wijk en elke gemeente anders.

Tips voor gemeenschappen

Eigenaarschap

Stel je bij alle ontwikkelingen die op je af komen de vraag: 'Wie is de eigenaar van dit onderwerp of deze ontwikkeling? Dit helpt je om onderscheid te maken tussen 'wat van ons is' en 'wat van de gemeente, de politiek of een maatschappelijke organisatie is'. Als er geen collectief belang is, laat het dan aan de gemeente (of andere partner) over.

Identiteit

Het wij-gevoel komt voort uit de gezamenlijke liefde voor de plek, de historie, het erfgoed, het mooie gebied waarin je woont en leeft. Dat is een sterk fundament waar je samen verder op kunt bouwen. Het onderstreept ook dat elk dorp uniek is. En dat alle verschillende onderdelen van het dorp met elkaar samenhangen: het verenigingsleven, de economische en sociale voorzieningen, de cultuur, het landschap enzovoort.

Doe Het Samen

Blijf altijd investeren in de samenwerking, want zo groeit gemeenschapskracht. Koester het vertrouwen in elkaar. Ken je medebewoners, hun kennis, kwaliteiten en creativiteit. Heb lef en durf aan de slag te gaan, ook als je nog niet alles weet. Vier je successen!

Blijf aan tafel met de gemeente en andere partners, probeer elkaars keuzes te begrijpen. Zoek samen naar de ruimte om het beste voor het dorp/de wijk te bereiken. Laat je niet afschrikken door regels, want die kunnen veranderen.

Iedereen Praat Mee

Vraag je als gemeenschap steeds af of je écht in verbinding bent met het dorp/de wijk. Ben aanspreekbaar, organiseer voor- én tegenspraak (sta open voor andere meningen), sluit niemand uit en laat iedereen in hun waarde. Iedereen mag het zeggen, maar niemand is de baas. Betrek altijd zoveel mogelijk heel het dorp, met de beste communicatiekanalen en zo concreet mogelijk. Spreek inwoners aan op hun wensen én talenten. Dat geldt ook voor je rol als dorpsbelangenorganisatie. Stel jezelf de vraag: namens wie spreek je?

Goed Geld

Om een initiatief te realiseren is vaak geld nodig. Er zijn veel mogelijkheden: (gemeentelijke) subsidies, fondsen, geld van de gemeenschap (crowdfunding) enzovoort. Denk ook na over hoe je initiatief zichzelf kan bedruipen, zodat je ook na afloop van de subsidieperiode verder kunt. Als je als dorp eigen financieringsbronnen ontwikkelt, ben je minder afhankelijk van anderen. Een eerste (klein) succes blijkt vaak een vliegwiel voor latere grotere projecten.

Hoe Organiseer Je Je Als Dorp

Om een betrouwbare gesprekspartner voor anderen te zijn is het van belang je te organiseren. Dat kan op vele manieren, bijvoorbeeld als stichting, vereniging of (dorps-)coöperatie. Elke vorm heeft voor- en nadelen. Kies de vorm die bij jullie gemeenschap past en durf die weer aan te passen als dat beter is. Een dorpsondersteuner, die aangestuurd wordt door het dorp, kan een belangrijke rol hebben om de lijnen in het dorp met elkaar te verbinden.

Volhouden

Gemeenschapskracht bouwen vraagt om een lange adem. Om de koers scherp te houden helpt het om te werken vanuit een visie op de toekomst: Hoe willen we dat ons dorp of onze wijk er over 10 of 20 jaar uitziet? Dit kun je vastleggen in een Dorpsvisie of Dorpsagenda.

Geniet van de kleine stappen en vier successen, want dat smaakt naar meer. Hou rekening met tegenvallers, want die horen er ook bij. Juist dan is het zaak om elkaar vast te houden. Vrijwilligerswerk is niet vrijblijvend. Ben trots op je vrijwilligers, geef vaak schouderklopjes, heb ook oog voor de grenzen aan vrijwilligerswerk. Zoek verbinding met jongeren en koester de nieuwkomers. Zij voegen juist nieuwe creativiteit en impulsen toe.

Je Bent Niet Alleen

Op alle plekken in Nederland zetten inwoners zich actief in voor hun gemeenschap. Er is al veel kennis en ervaring opgebouwd. Je bent dus niet alleen. De provinciale verenigingen voor kleine kernen bundelen al die expertise en stellen die graag beschikbaar. Hun Kleine Kernen Spel kan je helpen bij het nadenken over de rol die je wil nemen als Dorpsoverleg. Een vernieuwde versie hiervan is in de maak.

Er zijn meer plekken waar je kennis op kunt halen, zoals bij je eigen gemeente. Ga zeker eens op bezoek bij een ander dorp waar ze met soortgelijke vraagstukken aan de slag zijn. Alleen ga je sneller, samen kom je verder.

Tips voor gemeente(raden)

Eigenaarschap

Stel je bij alle (beleids-)ontwikkelingen de vraag: 'Wie is de eigenaar van dit onderwerp of deze ontwikkeling? Dit helpt je om onderscheid te maken tussen wat 'wat van de gemeente is' en 'wat van de gemeenschap is'. Kies als gemeente daarbij de passende rol.

Identiteit

Het wij-gevoel van een dorp komt voort uit de gezamenlijke liefde voor de plek waar gewoond en geleefd wordt, het erfgoed, het verenigingsleven en de voorzieningen. Het onderstreept dat elk dorp uniek is en veel waarde hecht aan de eigen identiteit. Vanuit het gelijkheidsbeginsel benaderen gemeenten hun dorpen allemaal gelijk. Gelijk hoeft niet te betekenen: 'op dezelfde manier'. Durf onderscheid te maken en maatwerk te bieden, passend bij het unieke karakter van elk dorp.

Doe het samen

Blijf altijd investeren in de samenwerking, want zo groeit gemeenschapskracht. Gemeenschappen zijn niet meer dan afnemers van overheidsbeleid, ze geven zelf vorm aan hun toekomst. Koester het vertrouwen in elkaar. Ondersteun de eigen rol die de gemeenschap heeft en zoek samen naar de ruimte om het beste voor het dorp/de wijk te bereiken. Ook letterlijk, ga vaker de dorpen in. Het vraagt om een betrokken én tegelijkertijd terughoudende rol.

Iedereen Praat Mee

Wees positief kritisch over de vraag of een inwonersinitiatief/dorpsbelangenorganisatie voldoende in verbinding is met het dorp/de wijk. Denk met hen mee om hier invulling aan te geven. Het goede gesprek met het dorp kan op veel manieren vorm krijgen. Praat met inwoners en niet over inwoners. Schiet niet door in de simpele vraag naar de representativiteit.

Goed Geld

Om een initiatief te realiseren is vaak geld nodig. Gemeenten kunnen daarin ondersteunen met subsidies en met goede informatie over financieringsbronnen. Denk daarin mee met het inwonersinitiatief om de financiering duurzaam te maken (korte en lange termijn). Bij subsidie hoort ook verantwoording afleggen. Maak dat niet te ingewikkeld en ga uit van vertrouwen. Initiatieven zijn graag bereid om hun verhaal te vertellen, zoek naar vormen van verantwoording die bij het initiatief passen.

Hoe Organiseer Je Je Als Gemeente

Richt als gemeente het werk en de organisatie in op de dynamiek van de leefwereld. Die is minder eenvormig en dus minder 'overzichtelijk' dan de manier waarop de gemeente werkt. Hanteer doelregels in plaats van uitvoeringsregels. Inwoners bekijken een probleem integraal en zoeken hun eigen weg naar het afgesproken doel. Organiseer dat inwonersinitiatieven hun weg kunnen vinden in de gemeentelijke organisatie. Stel dorpscontactambtenaren aan voor het maken van de noodzakelijke verbindingen en geef hen ruimte en mandaat. Stel financiering beschikbaar voor een dorpsondersteuner of dorpsverbinder, die werkt onder regie van het dorp.

Volhouden

Inwonersinitiatieven werken bijna uitsluitend met vrijwilligers. Die voelen zich sterk verantwoordelijk voor hun gemeenschap en zetten zich daar met alle energie voor in. Tijd van vrijwilligers is kostbaar. Geef vaak schouderklopjes, heb oog voor de grenzen aan vrijwilligerswerk. Zorg voor goede ondersteuning, bijvoorbeeld met een vrijwilligersverzekering.

Bewaak je eigen grenzen qua tijd en energie, inwoners begrijpen dat zelf ook goed.

Je Bent Niet Alleen (als raadslid)

Daar waar je de kracht van gemeenschappen als uitgangspunt neemt moet het niet gaan over de verdeling van macht tussen raad en college, of over politieke verschillen, maar over de vraag hoe je gezamenlijk kunt aansluiten op de kracht van de gemeenschap.

Colofon

Goed voor Elkaar Dorpen is een uitgave van de LVKK en verscheen in 2022.

De Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen (LVKK) is een samenwerkingsverband van alle provinciale verenigingen voor kleine kernen en dorpshuizen. Samen ondersteunen zij met expertise op maat, naast veel lokale bewonersinitiatieven, ruim 4.000 dorps- en dorpshuisorganisaties in Nederland.

Onze hartelijke dank gaat uit naar de deelnemende dorpen, gemeenten en provincies. En naar de meelezers prof. dr. ir. Bettina Bock (Professor for inclusive rural development at Wageningen University and Professor for population decline and quality of life at University of Groningen), drs. Liesbeth van de Wetering (Kwaliteit Openbaar Bestuur, Regionale Samenwerking & Democratische Vernieuwing bij gemeente & provincie Groningen), drs. Geert Schmitz (Communaal werker, Zelfstandig strateeg) en Joop Hofman BSW (Rode Wouw BV).

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij een bijdrage van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Redactie en werkgroep

Jan Custers, Ben van Essen, Winanda Hoegen-Kuiper, Odile Jansen, Klaske Piebenga en Alle Postmus.

Productie

Interviews dorpsportretten: Jan Custers (Beringe, Broek en Waterland, Esbeek, Rekken en Varsselder-Veldhunten), Winanda Hoegen-Kuiper (Heeg, Hollandscheveld, Gasselternijveen, Kloosterburen, Luttenberg en Zalk).

Ontwerp en opmaak

Alfred Boland

Druk

Drukkerij Coenradi, Zwolle

Fotografie

Beringe: dorp Beringe
Broek in Waterland: dorp Broek in Waterland
Esbeek: dorp Esbeek
Heeg: dorp Heeg
Hollandscheveld: dorp Hollandscheveld
Gasselternijveen: Frank Schotting, Herman van Oost
Kloosterburen: dorp Kloosterburen
Luttenberg: dorp Luttenberg
Rekken: Ria Nijhof, Tom Rhebergen
Varsselder-Veldhunten: dorp Varsselder-Veldhunten, Martine Sprangers
Zalk: Martine Sprangers

Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen

Dr. Nassaulaan 3a
9401 HJ Assen

info@lvkk.nl

www.lvkk.nl

 @LVKK_NL

 @de Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen

Deze publicatie is ook digitaal te lezen:

www.lvkk.nl

A

bonen

kool

div.